

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

UNIVERSITY OF SZEGED
FACULTY OF ECONOMICS
AND BUSINESS ADMINISTRATION

MŰHELYTANULMÁNYOK

DISCUSSION PAPERS

MT-KGI – 2021/1

Látlelet a hazai közgazdasági felsőoktatásról az egyetemek fenntartóváltása előtt

LENGYEL IMRE

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
6722 Szeged, Kálvária sgt. 1. Telefon: 62/ 544-287
<http://www.eco.u-szeged.hu/>

Szerkesztőbizottság:

Bajmócy Zoltán
Farkas Beáta
Hetesi Erzsébet
Lengyel Imre
Málovics György
Somosi Sarolta (titkár)
Vilmányi Márton
Voszka Éva (elnök)

Műhelytanulmányok

MT-KGI – 2021/1

Műhelytanulmányaink célja a Gazdaságtudományi Karon születő kutatási eredmények gyors közlése és vitára bocsátása. A sorozatban megjelent tanulmányok további tudományos közlemények anyagául szolgálhatnak.

**Látlelet a hazai közgazdasági felsőoktatásról
az egyetemek fenntartóváltása előtt**

Lengyel Imre

egyetemi tanár, az MTA doktora
GTK Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézet
E-mail: ilengyel@eco.u-szeged.hu

A szerző örömmel veszi a fenti email címére érkező, a műhelytanulmányban leírtakkal kapcsolatos javító szándékú észrevételeket, megjegyzéseket.

2021. június

ISBN 978-963-306-801-4
ISSN 2061-5353

Kiadó:

Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar

Tartalom

1. A hazai felsőoktatás átalakulása az elmúlt három évtizedben	5.
2. A többciklusú felsőoktatás	10.
3. A gazdaságtudományi alapképzés	13.
4. A gazdaságtudományi mesterképzés	24.
5. A hazai közgazdasági felsőoktatás néhány kulcskérdése	32.
6. Összefoglalás	41.
Felhasznált irodalom	43.

Mellékletek

1. Magyarország államilag elismert felsőoktatási intézményei, ahol gazdaságtudományi képzések indulhatnak	45.
2. Gazdaságtudományi alapképzésbe felvett hallgatók éves átlagos létszáma, zárójelben a nappali tagozatosoké, fő	47.
3. Gazdaságtudományi alapszakokra 2020-ban felvett nappali tagozatos hallgatók száma, fő	48.
4. A nappali tagozatos gazdálkodási és menedzsment alapszak felvételi információi	49.
5. Gazdaságtudományi mesterképzésbe felvett hallgatók éves átlagos létszáma, fő	50.
6. Gazdaságtudományi mesterszakok nappali tagozatára felvett hallgatók száma 2020-ban, fő	51.
7. Városok és városrégiók főbb adatai, ahol gazdaságtudományi felsőoktatás folyik	52.

*„Nincs ország, ahol több lenne a tehetség, mint éppen magyar földön, de egyúttal nincs ország, ahol a tehetség nehezebben tudna teljes kifejlődéshez jutni, mint éppen miközöttünk.”
(Klebensberg Kunó)*

Látalelet a hazai közgazdasági felsőoktatásról az egyetemek fenntartóváltása előtt

Lengyel Imre

A hazai felsőoktatás alapvető változások előtt áll, az állami egyetemek alapítványi formában történő jövőbeni működése új feltételek közé helyezi a közgazdasági képzéseket is. De nemcsak a fenntartóváltás, hanem a külföldi egyetemek elszívó hatása, a képzésbe belépő generációk korábbiaktól eltérő elvárásai, a hibrid oktatás előtérbe kerülése stb. egyaránt új kihívások elé állítják az intézmények vezetését és az oktatókat.

Tanulmányomban a fenntartóváltás előtti helyzetet tekintem át, az elmúlt másfél évtizedben a gazdaságtudományi (másképpen közgazdasági) képzési területen megfigyelhető alapvető folyamatokat, a többciklusú felsőoktatási (az ún. bolognai) rendszer 2006-os bevezetésétől 2020-al bezárólag. Magyarországon a gazdaságtudományi képzési terület az egyik legnépesebb, a hallgatók negyede közgazdasági szakokra jár, a felsőoktatási szakképzéstől az alapképzésen át a mesterképzésig. De az egyik legkiterjedtebb is, hiszen pl. közgazdasági alapképzést jelenleg is 29 intézmény folytat 31 városban.

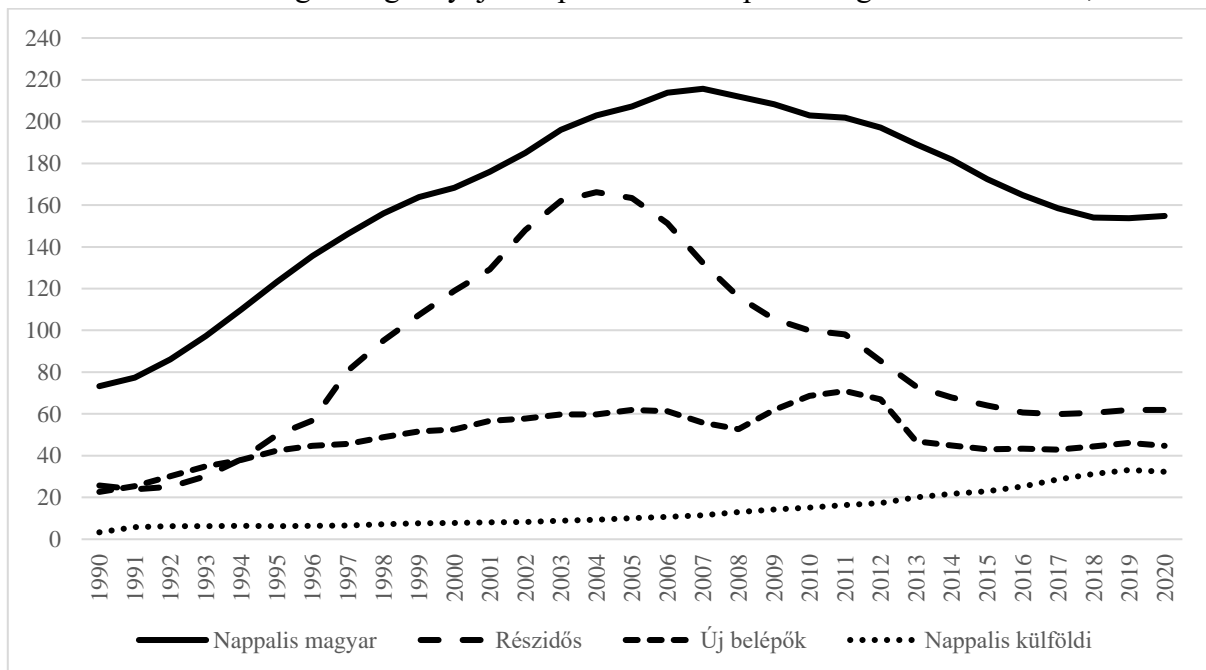
Először a magyar felsőoktatás átalakulásának legfontosabb sajátosságait tekintem át 1990-től napjainkig, majd röviden bemutatom a többciklusú felsőoktatási rendszert. A két bevezető jellegű, közismert információkat tartalmazó fejezet után térek ki részletesen előbb a közgazdasági alapképzés, majd a mesterképzés 2006 és 2020 közötti alapvető jellemzőire. Egyik korábbi kéziratomtól¹ eltérően nem az összes hallgató, hanem az adott évben felvett hallgatók intézmények és szakok szerinti adatait elemzem, amelyek érzékenyebben írják le a felsőoktatási folyamatokat, a részletes adatokat mellékletben közlöm. Mindkét képzési szintnél kiemelem az általam fontosnak tartott, általánosnak tekinthető problémákat, amelyeket negyedszázados oktatói, oktatásszervezői, tanszék- és intézetvezetői pályafutásom során megtapasztaltam. A tanulmány végén több átfogó kérdést is felvetek, amelyekre válaszokat és javaslatokat is próbálok megfogalmazni, mint egyetemi oktató és a regionális gazdaságtan művelője. Nem vagyok oktatáspolitikai szakértő, míg a tények és adatok önmagukért beszélnek, addig a javaslataim esetében kérem a hozzáértők megértését.

¹ Lengyel I. (2019): *A gazdaságtudományi felsőoktatás átrendeződése az elmúlt évtizedben: „fortélyos félelem igazgat”?* Műhelytanulmány, SZTE GTK, Szeged. <http://eco.u-szeged.hu/download.php?docID=94656>

1. A hazai felsőoktatás átalakulása az elmúlt három évtizedben

Az 1990-es évek elejétől a felsőfokú képzések, átképzések iránti igények rohamosan nőttek, ami a hazai felsőoktatásban is gyökeres átalakulást indított el (Derényi–Temesi 2016; Polónyi-Kozma 2020; Veres 2015). A rendszerváltás előtt inkább 'elitképzésként' funkcionáló felsőoktatás fokozatosan 'tömegesedő képzéssé' vált, a hallgatók összlétszáma az 1990-es 108 ezerről a csúcst jelentő évben, 2005-ben 424 ezer főre nőtt, majd fokozatosan mérséklődött, 2020-ban 287 ezer főre csökkent. Nemcsak nappali tagozaton figyelhető meg a rendszerváltás utáni felsőoktatási expanzió, hanem a részidős (levelező, esti, táv-) oktatásban és a felsőfokú végzettséget nem adó szakirányú tovább- és átképzésekben, illetve felsőoktatási (2013-ig felsőfokú) szakképzésekben is. Főleg a kiépülő piacgazdaság által támasztott munkaerőpiaci igények generálták ezt a felsőoktatási expanziót, amely az idősebb munkavállalók átképzésében is tetten érhető, és amit felerősített a lakosság korábban elfojtott 'diploma iránti vágya' is. A gazdaságtudományi képzések iránti kereslet is szinte robbanásszerűen nőtt és még napjainkban is igen élénk.

1. ábra Felsőfokú végzettséget nyújtó alap- és mesterképzés hallgatóinak létszáma, ezer fő

Forrás: KSH Stadat 23.1.1.21. tábla alapján saját számítás.

Megjegyzés: 2012-ig elsősök, 2013-tól új belépők.

A hallgatók összes létszámán belül a *felsőfokú végzettséget* (a köznyelvben diplomát) nyújtó képzéseké igen dinamikusán nőtt, 1990-től 2005-ig 102 ezerről 381 ezer főre, ezt követően fokozatosan visszaesett, 2016-tól 240-250 ezer fő között ingadozik (1. ábra). A *nappali tagozatos magyar állampolgárságú hallgatók* létszáma 1990-ben 73 ezer fő volt, ütemesen bővülve 2007-ben 216 ezer főt ért el, majd fokozatosan mérséklődött 2020-ban 155 ezer főre. A *részidős* oktatásban résztvevők száma dinamikusabban változott, míg 1990-ben 26 ezer fő volt, addig 2005-ben már 163 ezer fő, innen csökkent le és 2016-tól 60-61 ezer közötti, főleg a munkában állók képzésének, átképzésének lecsengése következtében. Az új belépők

(elsősök) száma 2013-tól viszonylag stabil, 43-46 ezer fő közötti. Az is megfigyelhető, hogy a *nappali tagozatos külföldi hallgatók* létszáma fokozatosan emelkedik, 2020-ban elérte a 32 ezer főt.

A *felsőfokú végzettséget adó gazdaságtudományi képzések*² korábban igen visszafogottak voltak, 1990-ben mindössze 9,5 ezer fő volt a hallgatók száma (a nappalis hallgatóknak kb. 6%-a járt közgazdasági szakokra), amely dinamikusan növekedve 2005-ben már 87,3 ezer főt ért el, másfél évtized alatt az összes képzés kb. háromszoros növekedésével szemben kilencszerest mutatott fel (*1. táblázat*). Ennek következtében, amíg 1990-ben csak minden tizedik, addig 2005-ben már minden negyedik hallgató közgazdasági képzésben vett részt. A növekedés főleg a részidős képzéseknél figyelhető meg, az 1990-es 4,7 ezerről 2005-ben 55,0 ezer főre nőtt, ebben az évben a részidős hallgatók harmada közgazdasági képzésre járt. A 2005 utáni visszaesés a gazdaságtudományi képzéseknél is megfigyelhető, főleg a részidős képzéseknél, ahol 2018-ban 15 ezer főre csökkent a hallgatók száma, de még ekkor is a részidős képzések hallgatóiból minden negyedik közgazdasági tanulmányokat folytat, a nappalis hallgatóknál pedig minden nyolcadik (13%).

1. táblázat A hallgatók létszámának alakulása a felsőfokú végzettséget adó képzésekben tagozatok szerint, ezer fő

	1990	2001	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Gazdaságtudományi nappalis	4,8	25,6	32,3	38,9	32,3	29,2	26,2	25,1	24,8
Gazdaságtudományi részidős	4,7	41,4	55,0	35,9	22,3	19,9	16,3	15,4	15,0
Többi nappalis	71,8	158,5	184,9	179,1	171,3	166,3	163,9	162,0	160,4
Többi részidős	21,1	87,8	108,4	64,0	45,6	44,2	44,3	44,6	45,5
Összes	102,4	313,2	380,6	318,0	271,5	259,5	250,7	247,0	245,8

Forrás: Oktatási Hivatal 1.12. tábla

Megjegyzés: a gazdaságtudományi képzések esetében 2010-ig a gazdaság és irányítás, 2014-től az üzleti ismeretek és ügyvitel ISCED képzési irányt vettük alapul.

A felsőoktatás iránti igények növekedésének érzékelésekor nemcsak a meglévő *felsőoktatási intézmények* bővítették oktatási kínálatukat és kapacitásaikat, hanem több új intézmény, főleg egyházi és alapítványi fenntartású is létrejött. 1990-ben 77 felsőoktatási intézmény működött Magyarországon (117 karral), amelyek száma gyorsan növekedve 1993-ban már 91 volt, innentől nagyjából fokozatosan csökkent le a 2018-as 64-re (190 karral). Az *állami intézmények száma* az 1990. évi 66-ról az összevonásoknak, integrációs lépéseknek köszönhetően 2000-ben 30-ra (115 karral), majd 2018-ban 28-ra mérséklődött (144 karral). Eközben az egyházi intézmények száma 10-ről előbb 28-ra nőtt, majd 23-ra lecsökkent, a magán és alapítványi intézményeké pedig 2005-ig dinamikusan nőtt, 14-et ért el és azóta alig változott. Már 2019 előtt is a nem-állami intézmények voltak túlsúlyban, legalábbis a számukat tekintve, mivel a 64 intézményből mindössze 28 volt állami fenntartású. A hallgatók létszáma

² Hivatalos elnevezése *gazdaságtudományi képzési terület*, amelyre alkalmanként a hétköznapi „közgazdasági” kifejezést használom, amelyen belül majd elkülönítjük a közgazdaságtani és az üzleti (gazdálkodástani) képzéseket.

mindvégig az állami intézményekben volt magas, habár részarányuk az 1990-es 99,2%-ról 2000-ig 86,8%-ra mérséklődött, de 2019-ig nagyjából ekörül mozgott.

Magyarországon gazdaságtudományi képzések 1990 előtt csak néhány felsőoktatási intézményben voltak. Egyetemi szintű közgazdasági képzések az 1948-ban alapított Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen (jogutódja a Budapesti Corvinus Egyetem), majd a 70-es évektől Pécsen, a 80-as évektől Miskolcon, főiskolai szintű képzések pedig több budapesti főiskolán (Pénzügyi és Számviteli Főiskola, Kereskedelmi és Vendéglátóipar Főiskola, Külkereskedelmi Főiskola) folytak, továbbá vidéki tagozataikon is. Az egyetemi, 4-5 éves képzések végén okleveles közgazdász, a 3-4 éves főiskolai képzés végén általában üzemgazdász diplomát lehetett kapni, a posztgraduális képzésekben pedig szakközgazdász, illetve szaküzemgazdász okleveleket.

A rendszerváltozást követően az addig átpolitizált közgazdaságtani, üzleti ismeretanyag modernizálódott és az állami felsőoktatási intézmények többségében megszerveződtek a gazdaságtudományi (közgazdasági) képzések. Korábban mindegyik felsőoktatási intézmény minden egyes szakán kötelező tárgy volt pl. a politikai gazdaságtan, amely tárgy oktatói egy átképzést követően mikro- és makroökonómiát tudtak tanítani. A műszaki és agrárképzésekben korábban is több módszertani alapozó ismeretanyag (matematika, informatika, statisztika stb.) szerepelt, sőt vezetés-szervezés, termelésmenedzsment, beruházás-gazdaságossági számítások stb. tárgyak is. Mivel az oktatók egy része rendelkezésre állt, az 1990-es években a piaczgazdaság kiépülésével párhuzamosan a közgazdaságtani és üzleti ismeretek iránt megnyilvánuló növekvő igényekre viszonylag könnyen tudtak reagálni az intézmények (a tudományegyetemen kívül szinte az összes tanár- és tanítóképző, agrár- és műszaki főiskola stb.), a képzéseket gyorsan meg tudták szervezni és ezek a képzések alacsony költséggel elindíthatók voltak (nem kellett laborok, drága műszerek stb.).

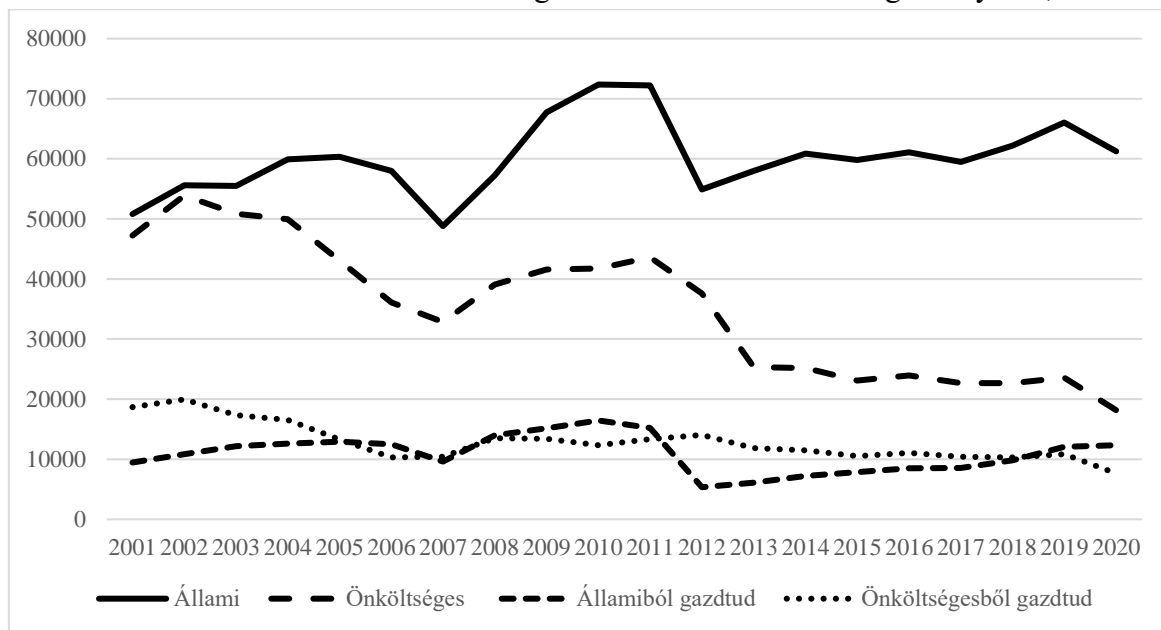
Napjainkban a 64 felsőoktatási intézményből 32 folytat képzéseket gazdaságtudományi területen, szinte az összes egyetem (lásd *1. melléklet*, a továbbiakban az intézmények mellékletben szereplő rövid nevét használjuk). A 2021-es felvételi tájékoztatóban közel 40 városban (közte a fővárosban) hirdettek felsőfokú közgazdasági képzéseket nappali vagy levelező tagozaton, így a közgazdasági képzés térben is kiterjedté vált (később részletesebben kitérünk rá).

A felvett hallgatók összlétszámában az ezredfordulót követően erős ingadozás figyelhető meg mind az államilag finanszírozott, mint az önköltséges helyekre bekerülteknél, a költségvetési források hektikus változásai a közgazdasági képzéseket is erőteljesen érintették (*2. ábra*). Az államilag finanszírozott helyekre felvettek száma 2000-ben 51 ezer fő volt, 2005-ben 60 ezerre nőtt, majd 2007-ben visszaesett 49 ezerre, mivel az alapképzésben központilag lecsökkentették a felvehető hallgatók számát. Ezt követően 2011-ig meredeken emelkedett, amire az elhalasztott jelentkezéseknek, illetve a többciklusú képzésekre felvettek halmozódásának is hatása lehetett (aki befejezte az alapképzést és felvették mesterszakra, az is szerepel az összes felvettek létszámában).

Látványos a visszaesés 2012-ben, amikor több képzés esetében, pl. a gazdaságtudományi alapképzéseknél is, váratlanul drasztikusan lecsökkentették az államilag finanszírozott helyekre felvehető számát. Az önköltséges (korábbi szóhasználatlal költségtérítéses) helyekre felvett hallgatók számának változása is követi a fent leírt ingadozásokat, de a visszaesés jóval látványosabb, amíg 2001-ben kb. azonos számban kerültek be hallgatók államilag

finanszírozott és önköltséges helyekre, kb. 50-50 ezer fő, addig 2013 után jóval kevesebb önköltséges hallgatót vettek fel, 2020-ban már csak 18 ezer főt.

2. ábra A felvettek száma államilag finanszírozott és önköltséges helyekre, fő

Forrás: Felvi alapján saját számítás

A gazdaságtudományi képzések államilag finanszírozott helyeire felvett hallgatók száma az ezredforduló után fokozatosan növekedett, 2005-ben 13,0 ezer főre, ami az összes államilag finanszírozott férőhelyek 21,5%-a volt. Szintén megfigyelhető 2007-ben a létszám csökkenése, elsősorban a 2006-os országgyűlési választások utáni válságkezelő intézkedések hatására. A csökkenést követően újra nőtt a felvettek száma 2010-ben 16,5 ezerre, kissé csökkent 2011-ben 15,2 ezer főre, majd egy erőteljes visszaesés figyelhető meg 2012-ben 5,3 ezer főre (az összes államilag finanszírozott helyek 9,7%-ára). Egyenletes ütemű fokozatos növekedést követően 2020-ban 12,3 ezer fő került államilag finanszírozott helyekre (20,1%), azaz nagyjából visszaálltak az ezredfordulón megfigyelhető számok és arányok.

A gazdaságtudományi képzéseknél az önköltséges férőhelyekre felvettek létszáma az ezredfordulón kétszerese volt az államilag finanszírozott helyekre felvetteknek, majd a kettő hasonlóvá vált 2005-ben. Ezt követően az ingadozás kevésbé érhető tetten, 2013 után 10-12 ezer fő között mozgott, meghaladva az államilag finanszírozottakét, majd 2020-ban leesett 7,6 ezer főre. A gazdaságtudományi képzésekre felvett önköltséges hallgatók aránya 2013 után az összes önköltségesnek 45-47%-át teszi ki (2020-ban 42%-át). Az adatokból látható, hogy a jelentkezők nagy számban vállalják az önköltséges közgazdasági képzéseket is, valószínűleg azért, mert bíznak a sikeres elhelyezkedésben és költségeik megtérülésében. Amíg a gazdaságtudományi képzéseknél közel felét, addig a többi képzési területre felvetteknek csak 18-19%-át teszik ki az önköltségesek.

A képzés eredményes befejezése után kiadott, felsőfokú végzettséget igazoló oklevelek száma 1990-1994 között évente 24-25 ezer volt, amely fokozatosan emelkedve 2005-ben 57 ezret ért el, onnan csökkent le, kisebb ingadozásokkal a 2017 után megfigyelhető 50 ezerre. Megjegyzem, hogy egy hallgató öt évi tanulás után két oklevelet kaphat, az elsőt az alap-, a

másodikat pedig a mesterképzést befejezve. A kiadott oklevelek száma jóval alacsonyabb, mint ami elvárható lenne az elsősök számát tekintve, a 2009-2010-2011-ben felvett hallgatók adatai szerint gazdaságtudományi alapképzéseknél 52-54% a sikeres befejezés, 34-36% a lemorzsolódás, 9-10% a kilépés, míg a maradék folyamatban van (Demcsákné Ódor – Huszárik 2020, 47. o.). Megjegyzem, hogy az arány jelentősen javulhat, mivel 2020-ban nyelvvizsgakövetelmény nélkül is lehetett kérvényezni a beragadt diplomák kiadását.

A lemorzsolódás összefügg a *hallgatók nagyarányú munkavállalásával* is. Az Európai Bizottság jelentésében³ szerepel, hogy a felsőoktatás egészét tekintve „a hallgatók több mint negyede legalább egy évre megszakítja tanulmányait munkavégzéssel kapcsolatos okokból. A magyar hallgatók több mint egyharmada egész évben, így a vizsgaidőszakokban és az oktatási szünetekben is dolgozik (Eurostudent, 2018). A fizetett állással rendelkező hallgatók átlagosan heti 35 órát dolgoznak, és e munkáknak csak a fele kapcsolódik szorosan a tanulmányaikhoz”.

A hallgatói létszám 1990 utáni jelentős növekedése komoly kihívások elé állította a felsőoktatási intézményeket, mivel sem a személyi, sem az anyagi feltételek változása nem követte ezt a bővülést. Pl. az *oktatók létszáma* 1990-ben 17,3 ezer fő volt, amely 2004-ig fokozatosan 23,8 ezer főre nőtt, ezt követően kissé lecsökkent, 2012-ben 20,6 ezer főre, majd 2016 után stabilizálódott 22-23 ezer fő között⁴. A hallgatói létszám 1990-hez képest még nappali tagozaton is több, mint kétszázszorosára nőtt (a külföldi hallgatókat is beleértve), amitől nagyon elmaradt az oktatói létszámok növekedése.

De a hallgatói létszámban bekövetkezett változásokat nem követték a *költségvetés felsőoktatási kiadásai*⁵, amelyek a GDP-hez viszonyítva a 2001-es 1,05%-ról 2005-ben, a maximális hallgatói létszám évében 1,01%-ra csökkentek, majd 2011-ben tovább mérséklődtek 0,95%-ra és 2013-tól évente 0,80% körül mozognak. Az önköltséges képzések viszonylag magas aránya és a továbbtanulás egyéb kiadásainak növekedése arra vezetett, hogy nemzetközi összehasonlításban Magyarországon „a felsőoktatásban való részvétel támogatásához igénybe vett magánforrások aránya a harmadik legmagasabb az Unióban”.⁶ A költségvetési és a magánforrások együtt 2019-ben a GDP 1,1%-át tették ki, ami közel van az 1,2%-os EU-átlaghoz (OECD 2020). A szűkös felsőoktatási források enyhítésére a 2000-es évek elején PPP-konstrukciókat (public-private partnership) javasoltak egyetemi kollégiumok, oktatási épületek, irodák építésére és fenntartására, amelynek fedezetét a tervek szerint főleg a hallgatók költségtérítése nyújtotta volna. De a tandíjról szóló népszavazás következményei, a zömében költségtérítéses részidős hallgatói létszám visszaesése ezeket az elképzeléseket ellehetetlenítette, több intézmény anyagilag nehéz helyzetbe került és emiatt összevonások történtek. Megjegyzem, hogy az állami költségvetés később a felsőoktatási PPP-konstrukciók többségét kiváltotta.

Három évtized alatt a hazai felsőoktatási intézmények hallgatóinak létszáma egy jelentős felfutást követően mérséklődött és elsősorban a külföldi hallgatóknak tudható be, hogy nem nagyobb mértékben. Napjainkban csak mintegy kétszer annyi magyar állampolgár tanul hazai

³ Forrás: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-hungary_hu.pdf (67. o.)

⁴ Forrás: KSH Stadat 23.1.1.20. tábla.

⁵ Forrás: KSH STADAT 23.1.1.2. tábla

⁶ Forrás: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-hungary_hu.pdf (7. o.)

felsőoktatási intézmények nappali tagozatain, mint 1990-ben. Részidősöknél is alig haladja meg a korábbi létszám kétszeresét, ami azt is jelzi, hogy az élethosszig tartó tanulás még nem nyert teret. A létszám alakulását alapvetően befolyásolta a demográfiai folyamat, 2000 és 2010 között évente kb. 90 ezer fő érettségizett, majd fokozatosan lecsökkent a számuk 67-68 ezer főre. De nyilván a középiskolákban szerezhető tudás színvonala, az át- és továbbképzési hajlandóság, a tandíjjal kapcsolatos viták, az oktatáspolitikai döntések, az élethosszig tartó tanulás motivációja, a külföldi továbbtanulási lehetőségek, az alacsony társadalmi mobilitás stb. is hatnak a jelentkezésekre. A felsőoktatást feszítő problémákat menet közben érzékelve kisebb-nagyobb átszervezések (pl. integrált intézmények kialakítása) történtek, köztük a legjelentősebb, amikor Magyarország is csatlakozott az Európai Felsőoktatási Térséghez, a jelenleg 48 országot átfogó ún. „bolognai folyamathoz” (Kováts – Temesi 2018);

2. A többciklusú felsőoktatás

Több éves előkészítés után lett széles körben bevezetve nálunk is 2006-tól a többciklusú felsőfokú képzés, amely a gazdaságtudományi képzési területen is alapvető változásokat indított el (Hrubos 2019). A bolognai folyamat célja olyan nemzetközileg is összehangolt felsőoktatási rendszerek kialakítása, amelyek hasonló felsőfokú végzettséget nyújtanak és három egymásra épülő szakaszból, azaz ciklusból állnak. Már az első ciklus (alapképzés) is felkészít a munkaerőpiacra történő belépésre, illetve a második ciklusban (mesterképzés) a tanulmányok folytatására, ahonnan a harmadik ciklusba, a tudományos (doktori) képzésbe lehet továbblépni. Ebben az angolszász felsőoktatásból adaptált rendszerben könnyebb a hallgatók szakok és intézmények közötti váltása, továbbá élénkülhet nemzetközi mobilitásuk és a kreditátvitel révén korábbi tanulmányaik elismertetése is gördülékenyebb lehet. De külföldön is eltérő sikeres felsőoktatási rendszerek működnek (lásd *Szelényi Iván* (2015) kiváló esszéjét az angolszász képzésekről), nehéz adaptálni a mi viszonyainkra a nemzetközi tapasztalatokat.

A Nemzeti Felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény megfogalmazása szerint (2. § (3)): „A felsőoktatási intézmény oktatási alaptevékenysége magában foglalja a felsőoktatási szakképzést, alapképzést, mesterképzést, a doktori képzést és a szakirányú továbbképzést.” Mint említettük, a felsőoktatási szakképzésben és szakirányú továbbképzésben nem szerezhető felsőfokú végzettség, csak szakképzettség, melyet oklevél tanúsít. Az alapképzésben 180, míg mesterképzésben 120 kredit a felsőfokú végzettség (diploma) elnyerésének egyik feltétele. Az indítható szakok körét, képzési és kimeneti követelményeit (KKK) miniszteri rendelet szabályozza, az intézmények szakalapítási és szakindítási kérelmét a Magyar Akkreditációs Bizottság véleményezi és az Oktatási Hivatal engedélyezi.

Magyarországon az alapképzések többsége 2006-ban indult (néhány informatikai és műszaki képzésnél korábban), míg ezt követően a mesterképzések 2009-től (levelezőn korábban is), de érdemben 2010-től, miután az alapképzésben széles körben kiadták a „bolognai” diplomákat. Az alapképzések általában 6-8 félévig, az általános mesterképzések 4 félévig, a mesterképzéshez sorolt osztatlan képzések (pl. orvosi, gyógyszerész, jogász) 10-12 félévig, a felsőoktatási szakképzések 4 félévig, míg a szakirányú továbbképzések 2-4 félévig tartanak (a doktori képzéssel ebben a tanulmányban nem foglalkozunk). A hazai szabályozás szerint felsőoktatási szakképzést és alapképzést nappali, levelezős, esti és távoktatás keretében

egyaránt lehet folytatni, mester és osztatlan képzést nappali, esti és levelező tagozatokon, míg szakirányú továbbképzést csak levelezős formában.

A hazai felsőoktatás intézményrendszere is átalakult, a többször módosított Nftv 2016-tól háromféle típust különít el (9. § (3)):

- *Egyetem*: legalább nyolc alapképzési és hat mesterképzési szakon jogosult képzésre, valamint doktori képzésre és doktori fokozat odaítélésére; munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább hatvan százaléka tudományos fokozattal rendelkezik; képzéseit képes idegen nyelven folytatni az általa indított szakok egy részén.
- *Alkalmazott tudományok egyeteme*: legalább négy alapképzési szakon és két mesterképzési szakon jogosult képzésre; legalább két szakon duális képzést folytat; munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább negyvenöt százaléka tudományos fokozattal rendelkezik; képzéseit képes idegen nyelven folytatni az általa indított szakok egy részén.
- *Főiskola*: munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább harmada tudományos fokozattal rendelkezik.

Amint említettük, Magyarországon 2018-ban 64 államilag elismert felsőoktatási intézmény létezett, 2020 őszére a számuk nem módosult, de többnek a fenntartója megváltozott: 19 állami, 21 egyházi és 24 egyéb alapítványi intézmény működött. Közülük 32 folytat gazdaságtudományi képzéseket is, a képzőhelyeket tekintve 34 városban (lásd 1. és 7. mellékletek):

- *17 egyetem*: a 15 állami egyetemből 10-ben van gazdaságtudományi képzés, a 14 nem államiból 7-ben,
- *10 alkalmazott tudományok egyeteme*⁷: mind a 4 államiban és 6 nem államiban létezik gazdaságtudományi képzés és
- *5 főiskola*: az egyetlen államiban, míg a 24 nem-államiból 4-ben működik gazdaságtudományi képzés.

2. táblázat A többciklusú felsőoktatás képzéseire felvett hallgatók éves átlagos száma, ezer fő

	2006-2008	2009-2011	2012	2013-2015	2016	2017	2018	2019	2020
Felsőoktatási szakképzés	-	-	-	6,9	8,8	6,9	7,4	7,6	7,1
ebből: gazdaságtudományi	-	-	-	3,7	4,8	4,5	4,9	5,0	4,5
Alapképzés	69,9	74,7	60,4	52,0	51,2	51,5	53,7	58,5	47,0
ebből: gazdaságtudományi	16,7	17,4	11,8	10,7	11,0	10,7	11,5	14,0	11,3
Mesterképzés	-	19,2	19,6	18,6	17,8	15,8	16,0	15,6	17,1
ebből: gazdaságtudományi	-	4,0	4,0	3,9	3,7	3,7	3,7	3,9	4,2
Osztatlan képzés*	5,6	6,5	5,6	6,6	7,3	7,9	7,8	7,9	8,1

Forrás: Felvi alapján saját számítás

Megjegyzés: * gazdaságtudományi képzési területen osztatlan képzés 2017-től indult, évente 60-80 főt vettek fel.

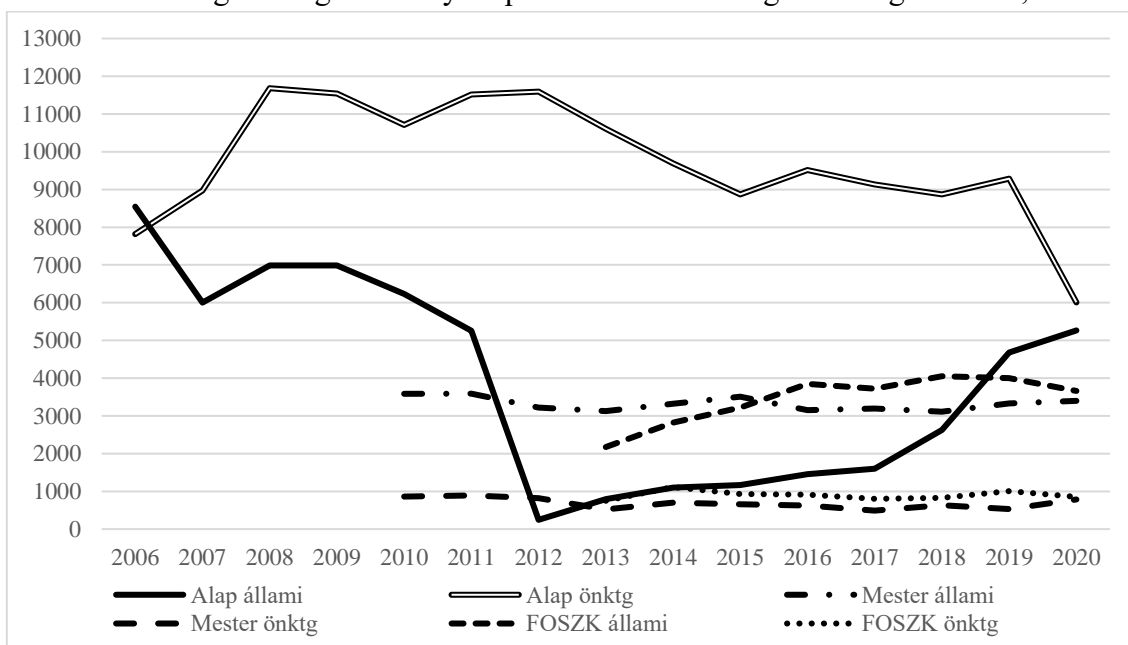
⁷ Az *alkalmazott tudományok egyeteme* elnevezés helyett a továbbiakban a rövidebb *szakegyetemet* használom.

A többciklusú rendszerben a különböző képzési szinteken *felvett hallgatók létszáma* a képzések felfutásától számítva eltérő módon alakult (2. táblázat). Az alapképzésnél 2006 és 2011 között átlagosan 70 ezer fő körül ingadozott, 2012-ben 60,4 ezerre csökkent, majd tovább mérséklődött és 50 ezer fő körül stabilizálódott. 2019-ben valószínűleg a felvételi követelmények korábban meghirdetett, 2020-tól érvényes változtatása (középfokú nyelvvizsga és emelt szintű érettségi) miatt nőtt 58,5 ezer főre a felvettek száma, majd innen esett vissza 2020-ban 47,0 ezer főre. A mesterképzésre felvettek esetében kisebb az ingadozás, 2015-ig 18-19 ezer fő, ezt követően 16-17 ezer fő között mozgott. Az osztatlan (legalább 5 éves) képzésre felvettek száma 5-6 ezer közötti mozgott, fokozatosan emelkedve 2020-ban 8,1 ezer főt ért el.

A *gazdaságtudományi alapképzéseknél* 2006 és 2011 között 16-17 ezer fő volt a felvett hallgatók létszáma, 2012-ben leesett kétharmadára, ezt követően 10-11 ezer fő között mozgott, szintén megfigyelhető a 2019-es kiugró érték és ezt követő visszaesés (3. ábra.) A gazdaságtudományi alapképzés részaránya mindvégig 20-22% között mozgott, 2020-ban 24%-ot ért el. De a felvettek finanszírozás szerinti összetétele jelentősen módosult 2012-ben, amire majd később még részletesen kitérünk. Megjegyzem, hogy a tanulmányait félbeszakító hallgatók közül igen sokan újra jelentkeznek az alapképzésben, valószínűleg ennek is köszönhető a 2019-es magasabb érték, megelőzve a 2020-as nehezített felvételit.

A *felsőoktatási szakképzésre* (FOSZK) is jelentős számú hallgatót vesznek fel, évente 7-8 ezer főt, mintegy kétharmaduk gazdaságtudományi szakokra jár, ezek a hallgatók az alapképzés egyféle potenciális bázisát is jelentik. A közgazdasági FOSZK szakokon a hallgatók kb. 80%-a államilag finanszírozott. A közgazdasági alapképzésre és felsőfokú szakképzésre felvettek száma együttesen évente 14-16 ezer fő, ami kb. 30%-os részarányt jelent, azaz a felsőoktatás alsóbb szintjein a hallgatók közel harmada gazdaságtudományi képzésbe nyer felvételt.

3. ábra A gazdaságtudományi képzésekre felvett hallgatók átlagos száma, fő

Forrás: Felvi alapján saját számítás

Megjegyzés: FOSZK a felsőoktatási szakképzés rövidítése

A gazdaságtudományi mesterképzésekre felvettek létszáma viszonylag stabilnak tekinthető, 4 ezer fő körül ingadozott, részarányuk 20-22%-ot tett ki, az államilag finanszírozott hallgatók aránya 80-85% között mozog. *Osztatlan képzés* (5 éves) gazdaságtudományi képzési területen csak 2017-től indult el, *gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés* szakon, egyetlen intézményben (BCE) nappali tagozaton 2020-ban 61 fővel.

3. A gazdaságtudományi alapképzés

A tanulmány írásakor hatályban levő, a képzési és kimeneti követelményeket (KKK) megfogalmazó, legutóbb 2020. decemberében módosuló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendeletben gazdaságtudományok képzési területen 8 *alapképzési szak* található (3. táblázat). A többciklusú képzési rendszer 2006-os bevezetésekor az alapszakokat két csoportba, közgazdaságtani és üzleti (gazdálkodástani) típusokba sorolták. Elemzésünkben az *üzleti szakoktató* képzéseket nem vesszük figyelembe, véleményem szerint nem alap-, hanem inkább mesterszakosnak kellene lenniük.

Kezdetben három *közgazdaságtani alapszak* szerepelt: alkalmazott közgazdaságtan, gazdaságelemzés és közszolgálati. Mindhárom alapszakot több egyetem meghirdette, pl. az *alkalmazott közgazdaságtan* alapszak 2017-ben még öt egyetemen (BCE, BMGE, ELTE, PE, PTE) indult, mára csak a BCE-n maradt fenn. A *gazdaságelemzés* nappali tagozaton a BCE-n, levelező tagozaton a SZIE-n (2009 és 2012 között) indult, 2014-től *gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés* néven futott (csak a BCE-n indult), amely 2017-ben osztatlan képzéssé vált, de az alapszak is feltámadt 2021-től, mint *közgazdasági adatelemzés* (a tanulmány lezárásakor még nem hirdette meg egyetlen intézmény sem). A *közszolgálati alapszak* is megszűnt 2013 után (korábban több intézmény indította, pl. BCE, BGE, DE, KRF, METU, SOE, SZE), főleg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) megszerveződése miatt. Tehát napjainkra csak egyetlen közgazdaságtani alapszak maradt talpon, egyetlen egyetemen (a BCE-n nappali tagozaton), ennek következtében 2020-ban a gazdaságtudományi alapképzésre felvett hallgatók 99%-a üzleti alapképzésre került. Azaz egyértelműen látszik, hogy Magyarországon lényegében csak „business school” típusú alapképzések vannak (Barakonyi 2009).

Az *üzleti alapszakok* köre a másfél évtized alatt nem változott, mindvégig fennmaradt a 6 alapszak és mindegyiket elindította több intézmény (3. táblázat). Kiemelkedik a szakok közül a *gazdálkodási és menedzsment*, amelyet 2021-ben 28 intézmény meghirdetett (idegen nyelven is 15), de a többi alapszak is viszonylag sok helyen indul és mindegyikre elég sok hallgató tudtak felvenni 2020-ban. Az üzleti alapszakok két csoportba oszthatók a félévek száma és az oklevélhez szükséges nyelvtudás szerint, mindkét szempont fontos a folyamatok érdemi mérlegeléséhez.

Az emberi erőforrások, gazdálkodási és menedzsment, kereskedelem és marketing, valamint a pénzügy és számvitel alapszakok 7 félévesek, ahol az utolsó félév szakmai gyakorlat (minimum tizenkettő, összefüggő hét). Ezeken a szakokon az oklevélhez egy idegen nyelvből államilag elismert, középfokú (B2), komplex típusú, a képzési területnek megfelelő szaknyelvi vagy államilag elismert, felsőfokú (C1), komplex típusú általános nyelvvizsga vagy ezekkel egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél szükséges.

3. táblázat A gazdaságtudományi alapszakok és a felsőoktatási szakképzés fő jellemzői

Alapszakok	Intézmények száma* (idegen nyelven is)	Félévek száma	Kreditek száma	Felvett hallgatók 2020-ban, fő		
				összes	összesből nappalis	összesből államilag finanszírozott
Alkalmazott közgazdaságtan**	1 (1)	6	180	110	110	105
Közgazdasági adatelemzés	-	6	180	-	-	-
Emberi erőforrások	11 (0)	7	180+30	738	435	243
Gazdálkodási és menedzsment	28 (15)	7	180+30	3802	2891	1705
Kereskedelem és marketing	14 (4)	7	180+30	2123	1715	862
Nemzetközi gazdálkodás	15 (6)	8	180+60	1371	1234	921
Pénzügy és számvitel	17 (4)	7	180+30	1610	1204	860
Turizmus- vendéglátás	17 (9)	8	180+60	1521	1347	569
Alapszakok együtt	-	-	-	11275	8936	5265
Felsőoktatási szakképzés	25 (0)	4	120	4509	3062	3659

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

Megjegyzés: * 2021-ben hány intézmény hirdeti; ** matematikából emelt szintű érettségi.

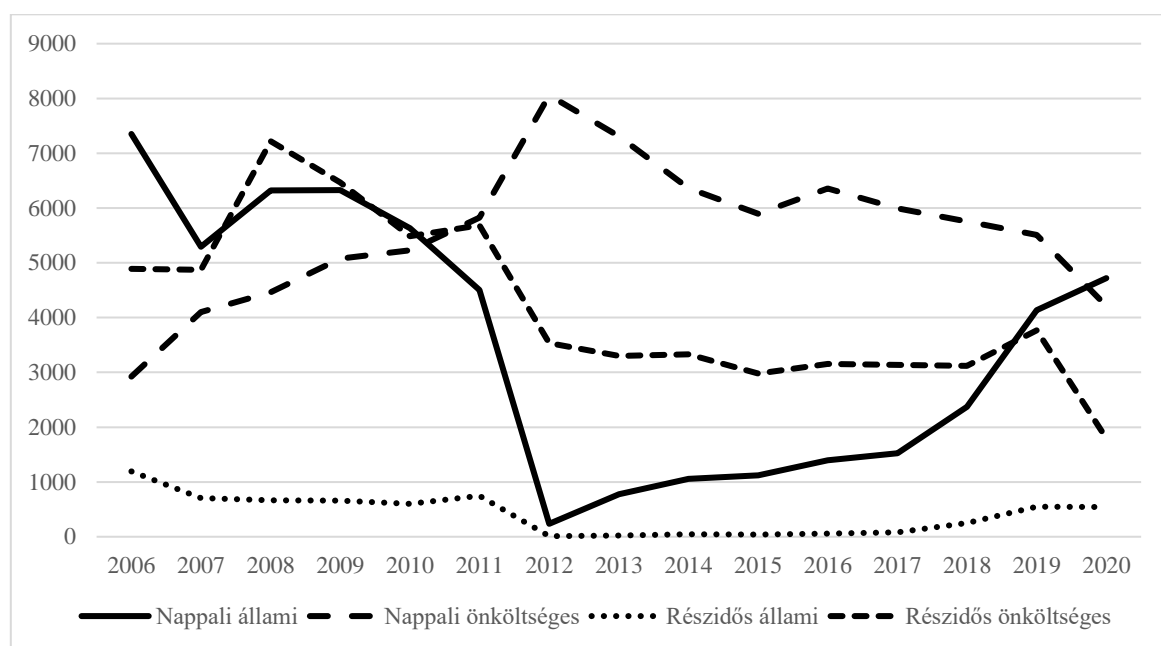
A nemzetközi gazdálkodás és turizmus-vendéglátás alapszakok 8 félévesek és jellegükből adódóan nyelvigényesek: két idegen nyelvből államilag elismert, középfokú (B2), komplex típusú, a képzési területnek megfelelő szaknyelvi nyelvvizsga vagy ezekkel egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél szükséges, amelyek közül az egyik nyelvvizsga államilag elismert, felsőfokú (C1), komplex típusú általános nyelvvizsgálattal kiváltható. *Turizmus-vendéglátás* alapszakon két félév a szakmai gyakorlat, amely turizmus, illetve vendéglátás tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetnél vagy a felsőoktatási intézmény tantertermében vagy tanszállodájában is elvégezhető, valamint egy félév lehet a magyar és külföldi felsőoktatási intézmény közötti megállapodás keretében szervezett gyakorlatorientált külföldi részképzés. A *nemzetközi gazdálkodás* alapszakon a szakmai gyakorlat egy félév, de további követelmény legalább egy félév külföldön szerzett tapasztalat vagy nemzetközi környezetben megszerzett gyakorlat.

Amint bemutattuk, a gazdaságtudományi képzések alakulása nagyjából követte az összes szakra felvett hallgatók számában megfigyelhető időbeli ingadozásokat (lásd 2. ábra és 2. táblázat), de a tagozatok és a finanszírozás szerint már megfigyelhetők bizonyos sajátosságok. Megjegyzem, hogy a felvettek száma eltérhet a beiratkozottakétól, utóbbit az októberi jelentésben közlik az intézmények.

A gazdaságtudományi alapképzéseknél a finanszírozásban történtek alapvető változások (4. ábra). A *költségtérítéses hallgatók aránya* 2007 és 2011 között 60-70% között mozgott, azaz kb. kétharmadot tett ki, nappali tagozaton 40-50%-t, míg részidős képzésben 80-90%-ot. Majd 2012-ben történt egy radikális lépés a kormány január 4-i döntése alapján: a gazdaságtudományi alapképzések nappali tagozatára szinte csak önköltséges (azaz tandíjas) hallgatók kerülhettek be, a 2011-es államilag finanszírozott 4900 helyett 250 fő (hasonlóan

lecsökkentették a jogász és egyes társadalomtudományi képzések felvételi keretszámait is). A döntés előzménye, hogy a 2008-as népszavazáson eldőlt, az államilag támogatott felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak nem kell képzési hozzájárulást fizetniük. 2012-ben a felvett hallgatók 98%-a önköltséges volt (a költségvetési források csökkentését a felsőoktatásban már a Széll Kálmán terv is előírta), majd ez az arány fokozatosan csökkent, 2017-ben 85%-ra és 2020-ban 53%-ra (részidős képzésben 77%-ra, nappalin 47%-ra), azaz nagyjából visszaállt a 2007-2011 közötti helyzet. Megjegyzem, hogy 2011-ig az egyes intézményekre megállapított oktatási kapacitásszám alapján lett évente megadva, hogy hány főt vehet fel az intézmény államilag finanszírozott helyre (Polónyi 2019b).

4. ábra A gazdaságtudományi alapképzésre felvett hallgatók száma tagozatok és finanszírozás szerint, fő

Forrás: Felvi alapján saját számítás

A nappali tagozatokra felvettek létszáma 2006 és 2011 között évente 9-11 ezer fő között mozgott, majd 2012-ben lecsökkent 8,3 ezer főre, 2015-ben pedig 7 ezerre, majd kissé növekedve 8-9 ezer között stagnál, de közben a finanszírozás szerinti összetétel teljesen átalakult. A 2006-os országgyűlési választásokat követő költségvetési reform keretében 2007-ben a gazdaságtudományi alapképzésben 2.775 fővel kisebb *államilag finanszírozott* létszámot engedélyeztek, amely így az előző évi 8.883 főről 6.108 főre csökkent, ráadásul ebből az alacsonyabb keretből a magánintézmények, illetve a levelezőre járók is részesülhettek (Schepp-Szabó 2008). A 2007-es kisebb visszaesést követően némileg nőtt a létszám, de 2010-ben és 2011-ben is csökkent.

Az említett 2012-es döntés hatására a gazdaságtudományi alapképzések *nappali tagozatára felvett önköltséges hallgatók* száma a 2006-os 3 ezerről 2012-ben 8 ezer főre nőtt, majd fokozatosan csökkenve 2020-ban 4 ezerre mérséklődött. Nappali tagozaton 2014-től újra be lehetett kerülni nagyobb számban államilag finanszírozott helyre, amennyiben a jelentkező elért egy előre megadott felvételi pontszámot. Pl. gazdálkodási és menedzsment szakon 2017-

ben 440, 2018-ban 428, míg 2019-ben és 2020-ban 400 pontot, vagy pénzügy és számvitel szakon sorrendben 450, 425 és 400 pontot. Az államilag finanszírozott helyekhez szükséges minimális felvételi pontszám csökkenése következtében fokozatosan emelkedett a felvett hallgatók száma, 2020-ban már közel 5 ezer fő került be ilyen módon nappali tagozatra.

A *részidős képzésekre* felvettek száma 2006-ban 6 ezer fő volt, 2008-ban 8 ezer főre nőtt, majd 2012-ben meredeken lecsökkent és 2018-ig 3-4 ezer között mozgott, de 2019-ben szintén kissé megugrott, részben ennek következtében 2020-ban 2 ezer főre leesett. Megjegyzem, hogy be lehet kerülni államilag finanszírozott helyekre levelező tagozaton is, azaz munka mellett folytatott képzésben, ami az intézmények bújtatott finanszírozásának tűnik. 2006 és 2011 között államilag finanszírozott helyek magánintézményeknek is jutottak, évente kb. 8-900 hely, de 2012-től csak állami vagy egyházi fenntartásúak kaphattak.

A felvett hallgatók számának tagozatonkénti és finanszírozás szerinti változásai eltérő módon hatottak az intézményekre. Az ezredfordulóra kiépült egy jelentős felsőoktatási kapacitás, amint bemutattuk, 2005-ben 87,3 ezer hallgató vett részt felsőfokú végzettséget nyújtó gazdaságtudományi képzésekben (lásd *1. táblázat*), 2018-ban viszont már csak 39,8 ezer. Az intézmények az oktatási kapacitásokat (termek, oktatók, számítógépek stb.) elsősorban a nappali tagozathoz igazították, mivel a részidős (levelező, esti és távoktatás) képzések főleg hétvégeken és kisebb óraszámokban folynak.

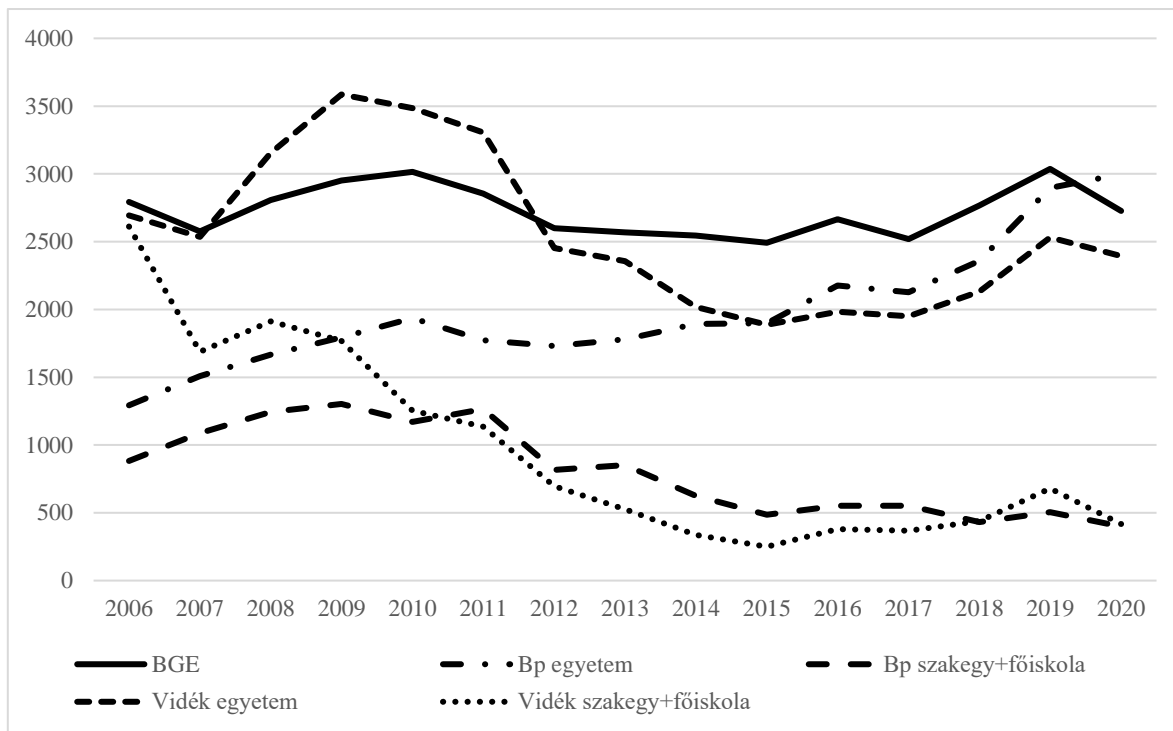
A gazdaságtudományi alapképzéseknél a hallgatói létszám csökkenése, illetve az utóbbi években megfigyelhető stagnálása az intézmények között erőteljes átrendeződést indított el (*2. melléklet*). Két intézmény kiemelkedik, az egyik a BGE, amelyik mindvégig megőrizte, sőt növelte az alapképzésben betöltött domináns szerepét, 2006 és 2011 között az összes tagozaton a hallgatók 22-24%-át vette fel, 2013-tól már mintegy 29-30%-át, nappali tagozatra pedig a 2006-os 27%-os aránya megnövekedett 31-33%-ra, sőt, 2015-ben 36%-ra. A másik a BCE, amelyik szintén képes volt részesedését növelni, az összes hallgató esetében 7-8%-ról 13-14%-ra, míg nappali tagozaton 9-10%-ról 15-17%-ra.

Az intézmények közötti átrendeződés jól kirajzolódik a *nappali tagozatra felvett hallgatók* számának alakulását tekintve (*5. ábra*). A 29 érintett intézményből a BGE kiemelkedik, a többit a típusa (egyetem, szakegyetem és főiskola) és székhelye szerint érdemes megkülönböztetni, utóbbi a fővárosban vagy egy másik városban található (lásd *1. melléklet*). A fővárosban 5 egyetemnek és 7 szakegyetemnek (köztük a BGE-nek), míg vidéken 9 egyetemnek és 8 szakegyetemnek található a székhelye (az egyszerűség végett szakegyetemekhez soroljuk a főiskolákat is), de székhelyen kívüli képzőhelyeik több városban is működhetnek.

Az adatok alapján látható, amint említettük, hogy a BGE nappali tagozatára felvett hallgatók létszáma viszonylag stabil, évente 2500 és 3000 fő között mozog, míg a fővárosi egyetemeké kétszeresére nőtt, 2020-ban elérte a 3000 főt. A vidéki egyetemeké egy felfutást követően visszaesett, majd 2018-tól újra növekedésnek indulva érte el a 2500 főt, a 2006-os létszámot. Jelentős visszaesés figyelhető meg a vidéki szakegyetemeknél, ahol 2500 főről 500 főre csökkent a felvettek létszáma (sőt, 2015-ben 250 főre), továbbá a fővárosi szakegyetemeknél (a BGE nélkül számolva), ahol az utóbbi években szintén 500 főt tudtak átlagosan felvenni. Érzékelhető, hogy a BGE mellett az egyetemek a nyertesek az átrendeződésnek, míg a többi szakegyetem és a főiskolák inkább a vesztesei, utóbbiak közül

több (DUE, EJF, GDF, GFE, TPF, WSUF) alig tudott felvenni néhány főt (lásd 2. és 3. melléklet), bizonytalanná vált a közgazdasági alapképzésük fenntarthatósága.

5. ábra A gazdaságtudományi alapképzésben nappali tagozatra felvett hallgatók számának alakulása az intézmények típusa szerint, fő

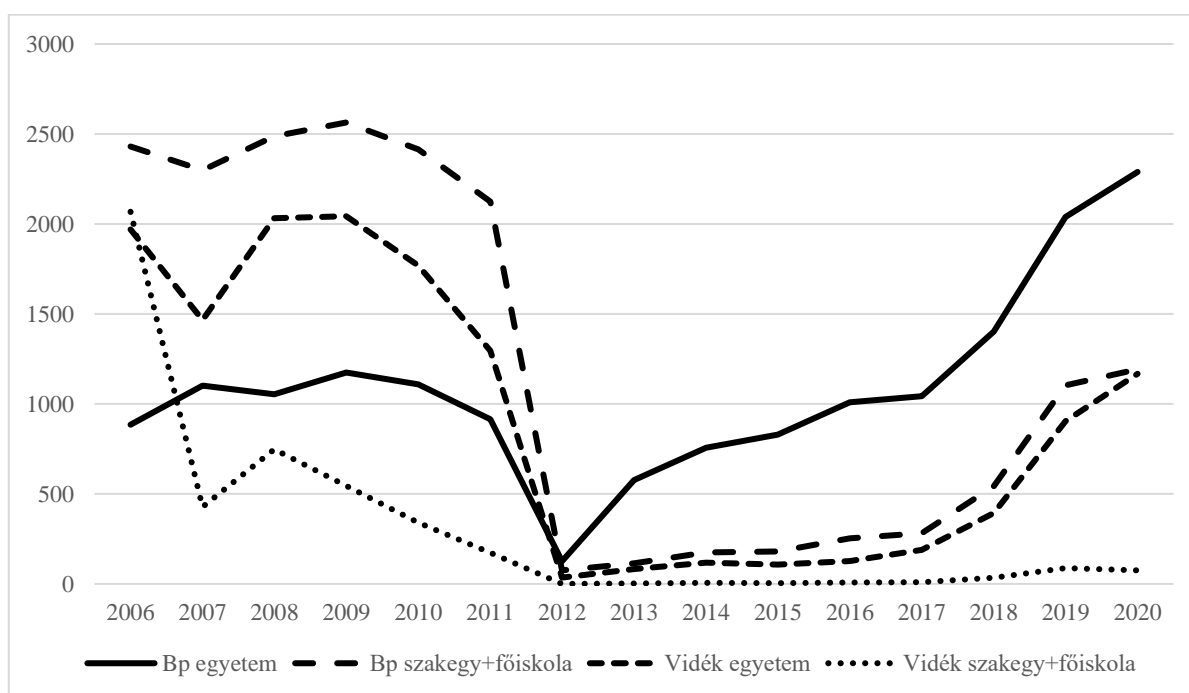
Forrás: Felvi alapján saját számítás

De az alapképzést is végző 14 egyetemből se tudta mindegyik megerősíteni pozícióját az adatok alapján 3 fővárosi (BCE, BMGE, ELTE) és 5 vidéki székhelyű (DE, ME, PTE, SZE, SZTE) egyetem stabilizálta helyzetét, a továbbiak stagnálnak vagy visszaszorulnak (pl. KE, SOE). Ennek a 8 egyetemnek és a BGE-nek, azaz együtt 9 intézménynek az összes hallgatót tekintve a részesedése a kezdeti 48%-ról 79%-ra nőtt, sőt 2020-ban 84% volt, míg nappali tagozaton 58%-ról 80%-ra emelkedett (a nappali tagozatos állami finanszírozottaknál 52%-ról 94%-ra). Látványos 2018-tól az ELTE felemelkedése, 2020-ban már a BGE és BCE mögött a harmadik helyre ért fel. A gazdaságtudományi alapképzésben tanuló nappalis külföldi hallgatók közel 70%-a is ebben a 9 intézményben található. Az adatokból látható, hogy 2020-ban a további 20 intézménybe a hallgatók negyede-ötöde került, azaz jelentős intézményi koncentráció figyelhető meg. Megjegyzem, hogy a 9 kiemelt intézmény között csak két korábbi főiskola található, a BGE és a győri egyetem (SZE, felemelkedését lásd Fekete-Rechnitzer 2019; Rechnitzer 2016), a többi 7 már korábban is többkarú egyetemenként működött, a főiskolák (kivéve a METU-t) és kisebb egyetemek nem tudták érdemben megerősíteni közgazdasági képzésüket.

A gazdaságtudományi alapképzést végző intézmények közötti átrendeződést a *nappali tagozatra felvett államilag finanszírozott hallgatók* létszáma alapvetően befolyásolta (6. ábra). Amint említettük, 2007-ben 2,8 ezer fővel csökkent a felvehető létszám, de ez a csökkenés főleg a vidéki intézményeket érintette, a jobb alkupozícióval és lobbierővel bíró fővárosiakat

kevésbé, sőt a fővárosi egyetemeken még nőtt is a létszám. Látványosan visszaesett, mintegy negyedére a vidéki szakegyetemekre és főiskolákra felvehető hallgatók száma (pl. a KRF, SZF, EDUTUS), nem tudták érdekeiket a korábbiak szerint érvényesíteni. Azt is bemutattuk, hogy 2012-ben szinte megszűnt a nappali tagozatra felvehető államilag finanszírozott hallgatók száma (250 főre csökkent), ezt követően a minimális felvételi pontszámhoz kötött új felvételi rendszer egyértelműen a fővárosi egyetemeknek, főleg a BCE-nek kedvezett, a többi intézmény a minimális felvételi pontszámok mérséklésekor, 2017 után tudott csak hallgatókat felvenni állami ösztöndíjas helyekre. Úgy vélem, hogy a 2012-es döntés és azt követő felvételi rendszer nemcsak bizonytalanságot szült, de a mesterképzésre és az intézmények közötti átrendeződésre is kihatott, amire majd még kitérünk.

6. ábra A gazdaságtudományi alapképzésben nappali tagozatra felvett államilag finanszírozott hallgatók számának alakulása az intézmények típusa szerint, fő

Forrás: Felvi alapján saját számítás

2020-ban 28 intézmény vett fel gazdaságtudományi *nappali tagozatos képzésben* hallgatókat (a GDF csak részüdős képzésre) (3. melléklet). Csupán a BCE hirdette meg mind a 7 alapszakot, 4 intézmény 6 alapszakot (BGE, ME, METU, PE), míg a többiek ennél kevesebbet, 4 intézmény csak 1-1 szakot (DUE, EKF, IBS, NYE). A kiemelt 9 intézményben az alapszakok többségét meghirdették, általában elegendő számban fel is tudtak venni hallgatókat (a turizmus-vendéglátás alapszakot az ELTE a szombathelyi képzőhelyén szervezi). Véleményem szerint azoknál az intézményeknél igen kérdéses mind a képzés minősége, mind finanszírozhatósága, ahol nappali tagozaton az alapszakonként felvett hallgatók száma nem éri el a 40-50 főt, főleg úgy, hogy a képzést több vidéki városban lévő képzőhelyeiken szervezik, sőt magyar és idegen nyelven is.

Lehetőség van 2008-tól *pótfelvételi* meghirdetésére augusztusban, de már csak önköltséges formában. Ezzel a lehetőséggel főleg a szakegyetemek és főiskolák éltek, pl. 2008-

tól 2010-ig a vidéken lévő szakegyetemek és főiskolák hallgatóinak 18,7%-a került be ilyen módon, míg a fővárosban 27,3%-uk (a BGE nélkül). A jelentkezők számának csökkenése miatt a pótfelvételiken bejutottak száma és aránya is mérséklődött, 2018-2020 között a vidéki szakegyetemeken 15,4%-ra, a fővárosiaknál 18,8%-ra. A 9 kiemelt intézmény is egyre inkább élt ezzel a lehetőséggel, amíg 2008-2011 között a pótjelentkezéssel bejutók 30,6%-a került hozzájuk, addig 2018-2020 között már 57,8%-uk. Ezáltal bezárult egy kiskapu a kisebb intézmények előtt, amelyek korábban a nagyobb intézményekbe sikertelenül jelentkezőket fel tudták venni. Szintén jelentős érvágás, főleg a szakegyetemeknek és főiskoláknak, hogy a részidős önköltséges képzésekre felvettek száma visszaesett, 2008-ban még 7,3 ezer fő volt, 2013 után valamivel 3 ezer fölötti, 2020-ban pedig számuk lecsökkent 1,8 ezerre.

Az intézmények évente közlik a felvételi tájékoztatóban, hogy milyen szakra hány főt vehetnek fel és milyen kondíciókkal, ezeket az irányszámokat az Oktatási Hivatal hagyja jóvá az intézmények kapacitásszáma alapján. A 2021. évi felvételi tájékoztatóban a *gazdálkodási és menedzsment* alapszakot nappali tagozaton 29 intézmény hirdette meg 39 városban (4. melléklet). Magyar nyelvű képzésben *államilag finanszírozott* helyet csak az állami és egyházi intézmények hirdettek (és a BCE), minimum 5 fővel indulnak 26 képzőhelyen. *Önköltséges képzést* mindegyik intézmény tervez, de meglepő, hogy a magánintézmények többsége már 1 fővel is elindítja, amivel szemben komoly aggályok merülnek fel. Nyilván az elsősöknek javasolt tárgyakat a kredit rendszer miatt többen újra felvehetik (régibben évismétlőknek hívtuk őket), továbbá más egyetemekről is néhányan kérhetik az áthelyezésüket különböző okok miatt, de várhatóan ezek a kis létszámú nappali képzések nem finanszírozhatók, kalkulálva a féléves önköltséggel is, ami kérdésessé teszi az oktatás a színvonalát. A magyar nyelvű féléves önköltség változatos módon alakul, a legkisebb összeg 170 e.Ft (SOE, ELTE-Szombathely), a legnagyobb 450 e.Ft (BCE), a többi 200-300 e.Ft között szóródik. *Angol nyelvű képzést* 14 intézmény hirdet, itt jóval magasabb az önköltség, a legkisebb 220 e.Ft (EKE), a legnagyobb 760 e.Ft (BCE). Megjegyzem, hogy a fővárosban 15 intézmény hirdeti meg ezt az üzleti alapszakot. A nappali tagozatra felvett hallgatók számát (3. melléklet), a minimális felvételi irányszámokat és a féléves tandíj összegét (4. melléklet) összevetve megerősítést nyer az állításunk, hogy több intézményben ilyen feltételek mellett szinte lehetetlen megfelelő minőségű képzést szervezni.

A gazdaságtudományi alapképzésre felvettek számát érdemben befolyásolta, amikor 2013-tól a *felsőoktatási szakképzés* felváltotta a korábbi felsőfokú szakképzést. A felsőoktatási szakképzés 4 féléves, 120 kreditet kell szerezni, a minimális felvételi pontszám 240, 2020-ban 25 intézmény megszervezte (lásd 3. táblázat). Négy olyan szakra lehet bekerülni (gazdálkodási és menedzsment, kereskedelem és marketing, pénzügy és számvitel, turizmus-vendéglátás), amelyről tovább lehet menni a megfelelő alapképzésbe, mivel minimum 30, maximum 90 kreditet el lehet fogadtatni. Fontos, hogy gazdálkodási és menedzsment, valamint kereskedelem és marketing szakon a sikeres végzéshez elegendő egyetlen alapfokú nyelvvizsga, a másik két szakon pedig egyetlen középfokú, szaknyelvi vizsga. Az oklevél megnevezése pl. felsőfokú gazdasági menedzser-asszisztens, felsőfokú közgazdász-asszisztens kereskedelmi szakirányon, vagy felsőfokú pénzügyi közgazdász-asszisztens. Megjegyzem, hogy felsőoktatási szakképzés nemcsak a felsőfokú oktatási intézményekben, hanem a velük megállapodást kötő középiskolákban, szakképző intézményekben, mint egyéb képzési helyszíneken is végezhető.

Az is lényeges, hogy a felsőoktatási szakképzésben államilag finanszírozott helyre viszonylag könnyű bekerülni, évente a felvett hallgatók kb. 80%-a államilag finanszírozott, pl. 2020-ban a 4509 hallgatóból 3659 (közülük 1007 fő levelezőre jár) (lásd 2. *melléklet*). Jelentős létszámról van szó, az alapszakos hallgatókhoz viszonyítva 35-40%-ról. Sőt, 2013-17 között kétszázszor többen kerültek be felsőoktatási szakképzésben államilag finanszírozott helyre, mint alapképzésben, csak 2019-től változott meg a helyzet. Valószínűleg több fiatal döntött úgy, hogy az önköltséges alapképzés helyett inkább a lakhelyén levő intézményben jár felsőoktatási szakképzésre, ha mégis továbbtanul az alapképzésben, akkor a kreditek elfogadtatása után már csak 4-5 félévig kell önköltséget fizetnie.

A hazai felsőoktatás elmúlt másfél évtizedes működése alatt igen sok és szerteágazó problémakör figyelhető meg a finanszírozástól a gazdálkodási megkötöttségeken át a kancellári rendszerig. A gazdaságtudományi alapképzésnél is több probléma felszínre került, amelyek közül négyet emelek ki: a felvételi tárgyak körét, a felkészült oktatók szűkösségét, a túl speciális szakokat és a szakmai gyakorlatok szervezését. A hazai közgazdasági felsőoktatás további, a mesterképzéseket is érintő vagy egyéb lényegesnek tartott kérdéseire később térek ki.

(a) *A felvételi tárgyak köre* napjainkban igen széles, az érettségi tárgyak, mint az *üzleti alapszakok* felvételi tárgyai között nagy a választási lehetőség, a következő 8 tárgy közül kell kettőt kiválasztani (emelt vagy középszintű érettségit téve): földrajz, gazdasági ismeretek, informatika, matematika, történelem, ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy (üzleti, közgazdasági), idegen nyelv, szakmai előkészítő vizsgatárgy (szintén üzleti, közgazdasági, informatikai). A felvételizők megpróbálják maximalizálni várható pontjaik összegét, emiatt igen sokan nem a nehéznek tartott matematikára koncentrálnak, hanem egyik tárgyuk pl. az idegen nyelv (amely a diplomához amúgyis szükséges), míg a másik történelem (vagy földrajz). Az üzleti szakok felvételi rendszerétől eltér az alkalmazott közgazdaságtan alapszak, ahol az egyik tárgy kötelezően az emelt szintű matematikai érettségi. Mivel üzleti alapszakokon a minimális felvételi pontszám 280, emiatt szinte bárki bekerülhet önköltséges képzésre, aki átmegy a matematika érettségén egy kettessel, legfeljebb nem az első helyen megadott intézménybe. De a KKK-ban kötelezően előírt statisztika, számvitel, pénzügy, mikroökonómia stb. tárgyaknál szembesülnek 'számolási' és absztrakciós készségeik hiányosságaival és sokan feladják. Véleményem szerint a matematikát újra kötelező felvételi tárgyként kellene megadni az üzleti alapszakoknál, általában külföldön is előírják (Kánnai et al. 2010), esetleg turizmus-vendéglátás szakon lehetne ettől eltérni. Alacsonyabb lenne ugyan az átlagos felvételi pontszám, de a lemorzsolódás is mérséklődne, megkímélve sok fiatal és szülőiket a csalódástól és komoly anyagi kiadásoktól, továbbá az oktatókat is a felesleges terheléstől.

(b) *Az oktatói kapacitás szűkössége* rögtön nyilvánvalóvá vált a 90-es években a közgazdasági képzések hallgatói létszámának rohamos növekedésekor. Állami intézményekben az oktatói státuszok létszámkorlátozása miatt óraadókkal, másodállásokkal, doktoranduszokkal stb. próbálták a helyzetet kezelni, továbbá igen nagy létszámú szemináriumi csoportokat szerveztek (nem ritkán 40-60 fővel). A hallgatói létszám csökkenését követően, 2012-től valamelyest változott a helyzet, de továbbra is nagy a lemorzsolódás (amint említettem, az alapképzésnél a sikeres befejezés kb. 52-54%), amit több tényező befolyásol. Az egyik, hogy a legtöbb intézményben se az előadások, se a szemináriumok látogatása nem kötelező, még nappali tagozaton sem, ezért a kevésbé motivált hallgatók a foglalkozásokat szelektíven látogatják, ami a számonkérés során visszaüt. De az oktatók is beletörődtek, hogy

a hallgatók nem vesznek részt az órákon, a hallgatók pedig elfogadták, hogy a másodállásokkal, egyéb megbízásokkal terhelt oktatók sem készülnek fel a legfrissebb ismeretekből. Szerintem kötelezővé kellene tenni a szemináriumok látogatását, persze ahhoz az is kell, hogy kevesebb tárgy legyen, a kisebb létszámú hallgatói szemináriumokra az oktatók is felkészüljenek, továbbá a foglalkozás a hallgatók intenzív részvételével és 'élményoktatással' társuljon, ne pedig unott arccal nyomogassák a mobilt. Több egyetemen vizsgaidőszakban mindegyik tárgyból hetente kell vizsgalehetőséget adni, ami az oktatókat nagyon leterheli, a hallgatók egy része „próba-szerencse” alapon vizsgáztat, ha többször nem sikerül, akkor legfeljebb majd felveszi a tárgyat a következő félévben.

Továbbá az oktatók jelentős része a régi beidegződések alapján tart előadásokat és vezet nagy létszámú szemináriumokat, ismeretek közlésére törekszenek képességfejlesztés helyett, holott sok hallgatónak a felkészültsége és képességei nem elegendőek az előadásokon elhangzottak befogadásához, amint ismertettem, a hallgatók döntő többsége önköltséges (jó vagy közepes tanuló volt középiskolában). Ráadásul a „tömegesedő” alapképzésben részt vevő közgazdász oktatók közül kevésnek van pedagógiai habitusa vagy végzettsége, kiválasztásuknál a tudományos teljesítmény áll előtérben (Sasvári et al. 2021). De az intézmények szűkös forrásai és oktatói kapacitása sem teszi lehetővé a hatékony felzárkóztatást, a személyre szabott odafigyelést (tutor, supervisor), holott a középiskolából frissen kikerülők jelentős részének szüksége lenne rá. Sok hallgatónak a középiskolai magolásról nehéz átállni az összefüggések megértésére, a lényeg kiemelésére, önálló vélemény kialakítására.

A gazdaságtudományi képzésben robbanásszerűen megnőtt hallgatói létszámot nem követte az oktatók létszámának emelkedése, főleg a tudományos fokozattal (PhD) rendelkezők hiányoztak. Amíg a korábbi közgazdász karokon (BCE, PTE, ME) már kialakult a tudományos minősítettek köre, addig a főiskolákon és az újonnan alakuló képzőhelyeken kevesen voltak. Létrejötték ugyan doktori iskolák, az egyetemi karrá válás egyik alapfeltétele volt, de ezekből az iskolákból kikerülők közül kevesen maradtak a felsőoktatásban, részben a bérek, részben a megterhelő oktatás, túlzott óraszámok miatt (Lengyel 2015). Jellemzőnek tekinthető, hogy 2018-as adatok alapján az adjunktusok többsége saját egyetemén végzett mesterszakon és ott is doktorált (egyetemi adjunktusnak doktori fokozattal (PhD) és legalább 5 éves oktatói tapasztalattal bíró tanársegéd nevezhető ki). A kiemelt vidéki egyetemek közül a PTE Közgazdaságtudományi Karán (24 fő), az SZTE Gazdaságtudományi Karán (13 fő) és az ME Gazdaságtudományi Karán (10 fő) mindegyik adjunktus saját egyetemén doktorált, a DE Gazdaságtudományi Karán 45 főből 40 fő, a SZE Gazdaságtudományi Karán 17 főből 16 fő, míg a BCE-n 88 főből 61 fő. A felsorolt egyetemek adjunktusai közül csak 5 fő szerzett PhD-fokozatot külföldön, ami kevésnek tűnik a sikeres nemzetköziesedéshez. Csak remélni lehet, hogy ez a belterjesség nem vezet kontraszelekcióhoz, de minden bizonnyal megnehezíti a legjobb hazai és nemzetközi oktatási és oktatásmódszertani gyakorlatok elterjedését.

A doktori iskolákkal nem rendelkező intézmények (szakegyetemek, főiskolák) pedig szinte megoldhatatlan problémákkal néztek szembe, majdnem lehetetlen felvenni a doktori képzésekből kikerülő, tudományosan felkészített fiatalokat, ezért az egyetemekről próbálták átcsábítani oktatókat és a meglevő kollégákat próbálták rávenni a tudományos fokozat megszerzésére. Sok egyetem nem támogatta a konkurencia megerősödését, nem szívesen vették fel a doktori programba, vagy egyéni védelemre a főiskolákon oktató kollégákat. Az állami intézmények magukra lettek hagyva, oldják meg ahogy tudják (vagy nem tudják) a

sokszorosára nőtt hallgatói létszám miatti oktatói problémáikat, holott egy országos doktori ösztöndíj program (pl. kutatóintézeti témavezetőket bevonva) és egy pedagógiai, oktatásmódszertani program jóval hatékonyabb lehetett volna.

(c) Az üzleti alapszakok túl speciálisak, lényegében a BGE karainak (jogelőd főiskoláknak) képzési portfóliója él tovább. Habár elvileg lehetséges a menet közbeni szakváltás, de a gyakorlatban ritka, emiatt a bolognai rendszer egyik fő előnye nem képes érvényesülni, marad a lineáris elv, ha bekerül egy hallgató valamelyik szakra, akkor 3-4 év múlva ezt a diplomát kapja, vagy abbahagyja a képzést. Mivel a 6 működő üzleti alapszak 1-4. félévében minimális eltérésekkel ugyanazon alapozó és módszertani tárgyak szerepelnek (a KKK szerint is), ezért az intézmények jelentős részében összevont előadások vannak, együtt a különböző alapszakok hallgatóinak. Az alapszakok szerinti érdemi elkülönülés az 5. félévtől kezdődik, de általában ezt követően is jelentős az átfedés a különböző szakok között (pl. a kötelezően választható tárgyak esetében). A túlzott specializáció, a 6 üzleti alapszak azért okoz gondot, mert az érettségizők többségének 18 évesen még csak felületes ismeretei vannak pl. az emberi erőforrások vagy a gazdálkodási és menedzsment alapszak lényegéről és az elhelyezkedési lehetőségekről.

Számomra igen szimpatikus a BCE 2021-ben meghirdetett integrált alapszakja⁸, mivel a gazdálkodási és menedzsment alapszakba beolvasztják a kereskedelem és marketing, turizmus-vendéglátás (ezen belül a rendezvényszervezés) és emberi erőforrások alapszakokat, az 5. és 6. félévben meghirdetve ezekhez a szakokhoz is illeszkedő különféle specializációkat. Szerintem elegendő két üzleti alapszak, a gazdálkodási és menedzsment, továbbá a pénzügy-számvitel, egységesen 6 félévvel, az 5. félévtől pedig az intézmény rugalmasan szervezhessen specializációkat a munkaerőpiaci igények szerint és adhasson diplomákhoz betélapokat, amelyekben megjelenítve ezeket a specializációkat. Megjegyzem, hogy a nemzetközi gyakorlat igen eltérő (több helyen pl. 8 féléves az alapképzés és 2 féléves a mesterképzés), nem könnyű adaptálni a sikeres példákat egy közepesen fejlett, duális gazdasági szerkezetű és ebből adódóan duális munkaerőpiacú ország számára.

Félreértéseket okoz az is, hogy a 2011-es ISCED⁹ (International Standard Classification of Education), a nemzetközileg összehasonlítható oktatásstatisztikai besorolás szerint a hazai közgazdasági felsőoktatás szakjai különböző képzési szakirányokhoz tartoznak. Döntő többségük a társadalomtudományoknál jelenik meg, a közgazdaságtan (314), nagy- és kiskereskedelem (341), marketing és reklám (342), pénzügy, bank és biztosítás (434), könyvelés és adózás (344), menedzsment és igazgatás (345), miközben a szolgáltatásokhoz került a szálláshelyszolgáltatás, étkezés, vendéglátás (811) és az utazásszervezés, turizmus és szórakoztatás (812). Lehetnek fordítási félreértések, esetleg a nemzetközi osztályozás hazai adaptációs problémái, de úgy vélem, hogy olyan képzések is gazdaságtudományinak minősülnek Magyarországon, amelyekhez pedig nem kellene mélyebb közgazdaságtani vagy módszertani ismeretek, ilyen pl. a turizmus-vendéglátás.

(d) Az üzleti alapszakoknál kötelező egy félévnyi, lényegében 3 hónapos *összefüggő szakmai gyakorlat*, általában a 7. félévben, amely alatt a szakdolgozatot is meg kell írni (30 kredit, amiből 10 kredit a szakdolgozat megírása). Úgy vélem, hogy az alapszakok többségén,

⁸ Lásd: <https://www.uni-corvinus.hu/fooldal/kepzes/ba-bsc/#gazdalkodasi-es-menedzsment>

⁹ Lásd: KSH Képzési területek egységes osztályozási rendszere, 2018, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/modsz/keor18.pdf>

pl. a gazdálkodási és menedzsment szakosok nagyon eltérő tevékenységet végző vállalatoknál tudnak szakmai gyakorlatra menni, emiatt alig jelent későbbi pályájuk során előnyt, ha egyetlen speciális vállalat konkrét működését megismerik. Amíg néhány multinacionális vállalatnál valóban élenjáró gyakorlati ismeretekre lehet szert tenni, azaz érdemi segítséget lehet kapni az elhelyezkedéshez, addig a hazai piacon 'naponta túlélő', kisebb magyar cégeknél erre minimális az esély, hiszen ők sem versenyképesek nemzetközileg. Talán egyedül a turizmus-vendéglátás alapszakon látom értelmét a szakmai gyakorlatnak (ott is elegendő egy félév), főleg külföldön, a többi alapszakon elég lenne 6-8 hét (nyáron). Megjegyzem, hogy eltérő időtartamú a kötelező szakmai gyakorlat a hasonlóan 7 féléves alapképzésekben, pl. a gazdaságinformatikuson 8 hét, műszaki menedzseren csak 6 hét, pedig szintén a versenyszférának képeznek munkavállalókat. Ráadásul a szakmai gyakorlat után csak záróvizsgáznai jön vissza a hallgató, így gyakorlati tapasztalatainak nincs érdemi visszacsatolása a korábban tanult ismeretanyaghoz.

Ha a szakmai gyakorlat pl. a 4. félévet követően lenne, akkor a hallgató a vállalattól visszatérve már valamivel megalapozottabb elképzelésekkel tudna specializációt és szakdolgozati témát választani. A féléves szakmai gyakorlatnak is csak szakegyetemeken, főiskolákon látom értelmét, de ott is inkább a duális képzést kellene előtérbe állítani, az egyetemeken tanulókat nincs értelme a mesterképzés elkezdése előtt fél évig vállalatoknál „parkoltatni”. Ha az egyetemeken alapképzésében végez valaki és nem megy mesterszakra, akkor is el tud helyezkedni az egyetem magasabb presztízse miatt. Tapasztalataim szerint a szakdolgozat határidőre történő megírása és leadása is sokszor a szakmai gyakorlaton eltöltött félév miatt csúszik, a hallgatónak úgy kellene megírnia esténként, munka után a szakdolgozatát, hogy az egyetemi szakdolgozati témavezetőjével alig találkozik (hétvégeken vagy esténként, azaz munkaidőn túl az alulfizetett oktatók nem szívesen konzultálnak), a vállalati témavezetők közül pedig kevesen vannak, akik a szakdolgozat megírásához érdemi segítséget képesek nyújtani.

Megjegyzem, hogy a felvételi eredmény pontjainak számításakor 2012-től az érettségi maximum 200 pont, a két érettségi tárgy szintén legfeljebb 200 pont, míg maximum 100 többletpontot lehet szerezni jogszabályban előírt (emelt szintű érettségi, nyelvvizsgák, esélyegyenlőség) és egyes képzések sajátosságai (tanulmányi versenyek eredményei) alapján. Emiatt 2012-től az állami ösztöndíjas helyhez szükség volt többletpontokra, amit főleg módosabb szülők emelt érettségit tevő, nyelvvizsgákkal rendelkező, általában külön nyelvóra és korrepetálásra járó gyerekei értek el, míg a tehetséges, de szegényebb családokból jövők inkább az államilag finanszírozott műszaki, informatikai, agrár stb. helyekre jelentkeztek. Az állami ösztöndíjhoz szükséges minimális ponthatár évenkénti csökkentésének volt egy „finanszírozás váltási hatása”, akik korábban önköltséges képzésre nyertek felvételt, de a következő évben a pontszámuk már elegendő lett az államilag finanszírozott helyhez, azok közül többen újra felvételiznek, sikeres vizsgáikat elfogadva mint állami ösztöndíjasok folytatják tanulmányaikat. Fontos mérlegelési szempont, hogy az önköltséges hallgató szinte minden felmerülő költségét maga állja, míg az állami ösztöndíjjal támogatott hallgató jogosult tanulmányi ösztöndíjra, kollégiumra, tankönyv- és jegyzettámogatásra stb. is.

4. A gazdaságtudományi mesterképzés

A képzési és kimeneti követelményeket megfogalmazó, a tanulmány írásakor érvényben levő, említett EMMI rendeletben a gazdaságtudományok képzési területen 21 mesterszak található (5. táblázat). Köztük szerepel az 5 éves gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés osztatlan képzés, amely 2017-től indítható. A többciklusú felsőoktatási rendszer bevezetésekor 13 mesterszak létezett, hozzájuk csatlakozott a sportközgazdász szak 2017-ben (megjegyzem, hogy az ellátásilánc menedzsment szak 2016-ig logisztikai menedzsment néven futott). A mesterszakok köre 2020 végén kibővült további 6 szakkal¹⁰, közülük egyedül a családpolitika és humán szakpolitikák gazdaságtana szakot hirdették meg 2020-ban, de nem vettek fel senkit.

Mesterképzésre alapszakos diplomákkal rendelkezők jelentkezhetnek, de nemcsak gazdaságtudományok képzési területéről, hanem gazdaságinformatikus, műszaki menedzsment, vidékfejlesztési agrármérnök stb. alapképzésből jövők is. Az EMMI rendeletben szerepel, illetve az intézmények felvételi kiírásaiban, hogy az intézmény milyen alapszakos diplomákat fogad el teljes kreditértékkel, illetve a kreditátviteli bizottság milyen feltételeket támaszt egyéb diplomák esetében. Amint említettük, mesterszakon a képzési idő általában 4 félév, az oklevélhez szükséges kreditek száma 120, a részidős (levelezős, esti) képzések tanórái 30-50%-át teszik ki a teljes idejű, azaz nappali tagozatos képzéseknek. Tavaly év végén megjelent a *kutatási menedzser* mesterszak, amelyik 2 féléves, azaz jelentősen rövidebb a többinél, lényegében a kutatási és innovációs menedzser szakirányú továbbképzési szak került át mesterképzésre. Ez a szak a magyar gazdaság számára fontos, de a mesterszaktól elvárt elméleti és tudományos ismeretek hiányoznak (mesterszakon előírás pl. a doktori képzésre való felkészítés), szükséges lenne a tanfolyami jellegű oktatás kiegészítése, ezáltal a képzés 4 félévesre bővítése.

A mesterszakok esetében a közgazdaságtani és üzleti típusú elhatárolás kevésbé egyértelmű, de véleményem szerint a MAB gyakorlata alkalmazható. Eszerint a doktori iskolák létesítésekor¹¹ *közgazdaságtudományi* doktori iskola alapozható a gazdaságtudományi mesterszakok közül a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés, a közgazdálkodás és közpolitika, a közgazdasági elemző, valamint a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás szakokra, ezeket nevezzük közgazdaságtani mesterszakoknak. Míg *gazdálkodás- és szervezéstudományi* doktori iskolánál a többi gazdaságtudományi mesterszak jöhet szóba, amelyeket üzleti jellegűnek tekinthetünk, továbbá itt is megjelenik a MAB felsorolásában a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, amely szak így mindkét típushoz sorolható.

A közgazdaságtani mesterszakok közül a *gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés* osztatlan képzést két egyetem hirdette meg (BCE, PTE), de eddig csak a BCE-re vettek fel hallgatókat, 2020-ban 61 főt nappali tagozatra. A *közgazdálkodás és közpolitika* mesterszakot több egyetem is elindította (BCE, NKE, SOE, SZTE), 2020-ban már csak a BCE és az NKE vett fel hallgatókat. A *közgazdasági elemző* szakot szintén megszervezte több egyetem (BCE, BME, ELTE, PTE, KEE, PE), de szinte mindenütt megszűnt, jelenleg csak a BCE-n indul nappali tagozaton. Legnépesebb a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszak, amelyet 9

¹⁰ *Forrás:* EMMI rendelet: „Az EMMI rendeletbe beiktatta: 47/2020. (XII. 10.) ITM rendelet 5. §, 2. melléklet 5. Hatályos: 2020. XII. 18-tól.”

¹¹ *Forrás:* <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2019/11/DI-tudom%C3%A1ny%C3%A1gak-mesterszakok.pdf>

intézmény is meghirdet (ANNYE, BCE, BGE, DE, ELTE, SOE, SZE, SZTE), de 2020-ban már csak 4 egyetem tudott 10 főnél többet felvenni nappali tagozatra.

5. táblázat A gazdaságtudományi mesterszakok főbb jellemzői

Mesterszak	Intézmények száma* (idegen nyelven is)	Félévek száma	Kreditek száma	Felvett hallgatók 2020-ban, fő		
				összes	összesből nappalis	összesből államilag finanszírozott
Gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés**	2 (0)	10	300	61	61	59
Közgazdálkodás és közpolitika	2 (1)	4	120	99	65	82
Közgazdasági elemző**	1 (1)	4	120	39	39	37
Nemzetközi gazdaság és gazdálkodás	9 (6)	4	120	184	89	163
Biztosítási és pénzügyi matematika	1 (0)	4	120	21	21	21
Ellátásilánc menedzsment	5 (2)	4	120	286	98	265
Marketing	10 (4)	4	120	522	257	474
Master of Business Administration (MBA)	3 (3)	4	120	481	26	91
Pénzügy	7 (2)	4	120	488	248	446
Regionális és környezeti gazdaságtan	4 (4)	4	120	141	89	127
Sportközgazdász	2 (0)	4	120	77	48	68
Számvitel	5 (0)	4	120	236	97	214
Turizmus-menedzsment**	6 (5)	4	120	62	30	53
Vállalkozásfejlesztés	8 (3)	4	120	370	204	326
Vezetés és szervezés	11 (7)	4	120	1121	462	974
Családpolitika és humán szakpolitikák gazdaságtana	1 (1)	4	120	0	0	0
<i>Nemzetközi adózás</i>	-	4	120	-	-	-
<i>Agrárközgazdász</i>	-	4	120	-	-	-
<i>Kutatási menedzser</i>	-	2	60	-	-	-
<i>Nemzetközi fejlesztés**</i>	-	4	120	-	-	-
<i>Vállalatgazdaságtan</i>	-	4	120	-	-	-
Mesterszakok együtt	-	-	-	4188	1834	3400

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

Megjegyzés: * 2021-ben hány intézmény hirdette; ** 2 idegen nyelv ismeretére van szükség az oklevélhez; a dőlten kiemelt szakok 2021-ben még nem lettek meghirdetve.

A közgazdaságtani mesterképzés lényegében leszűkült egy osztatlan képzésre (csak a BCE-n indul), továbbá két viszonylag kis létszámú szakra (egy illetve két egyetemen) és egy sok helyen meghirdetettre, amelyeken viszont nappali tagozaton alig tanulnak. 2020-ban gazdaságtudományi területen a mesterképzésre felvett hallgatók 9,1%-a került közgazdaságtani mesterszakokra, ha a nemzetközi gazdaság és gazdálkodástól eltekintünk, akkor 3,3%-uk, többségük a BCE-re. Ezek az alacsony arányok nem meglepők, mivel közgazdaságtani alapszakon kevesen végeznek, az üzleti alapszakokon oktatott módszertani és elméleti

közgazdaságtani ismeretanyagok pedig bevezető jellegűek, nem elegendők a közgazdaságtani mesterszakokon történő továbbtanuláshoz. Egyedül a BCE-n figyelhető meg közgazdaságtani képzés (a PTE is meghirdeti az osztatlan képzést, de eddig még nem tudtak felvenni elegendő számú jelentkezőt), az alapképzéshez hasonlóan lényegében „business school”-ok működnek Magyarországon (Kovács-Görög 2019; Schepp 2019)

A jelenleg működő, *üzletinek tekinthető mesterszakokat* viszonylag sok intézmény meghirdeti, pl. a vezetés és szervezést 11, a marketinget 10, a „köztes” nemzetközi gazdaság és gazdálkodást 9 egyetem, több helyen idegen nyelven is. Néhány mesterszakra sokan bekerülnek, pl. 2020-ban vezetés és szervezésre 1121 fő, marketingre 522 fő. Ellenben a *biztosítási és pénzügyi matematika* mesterszakot két helyen indították, a BCE-n és az ELTE Természettudományi Karán, 2020-ban csak az ELTE-re vettek fel hallgatókat, míg 2021-ben csupán a BCE hirdette meg. Megfigyelhető, hogy az üzleti mesterszakokon a hallgatóknak 40%-a jár nappali tagozatra, sőt MBA képzésben csak 5%, míg közgazdaságtani szakokon 66%-uk. Az is szembeűnő, hogy az üzleti mesterszakokon a hallgatók 80%-a államilag finanszírozott helyekre kerül, azaz levelezős képzésben is többségük tanulását a költségvetés fedezi.

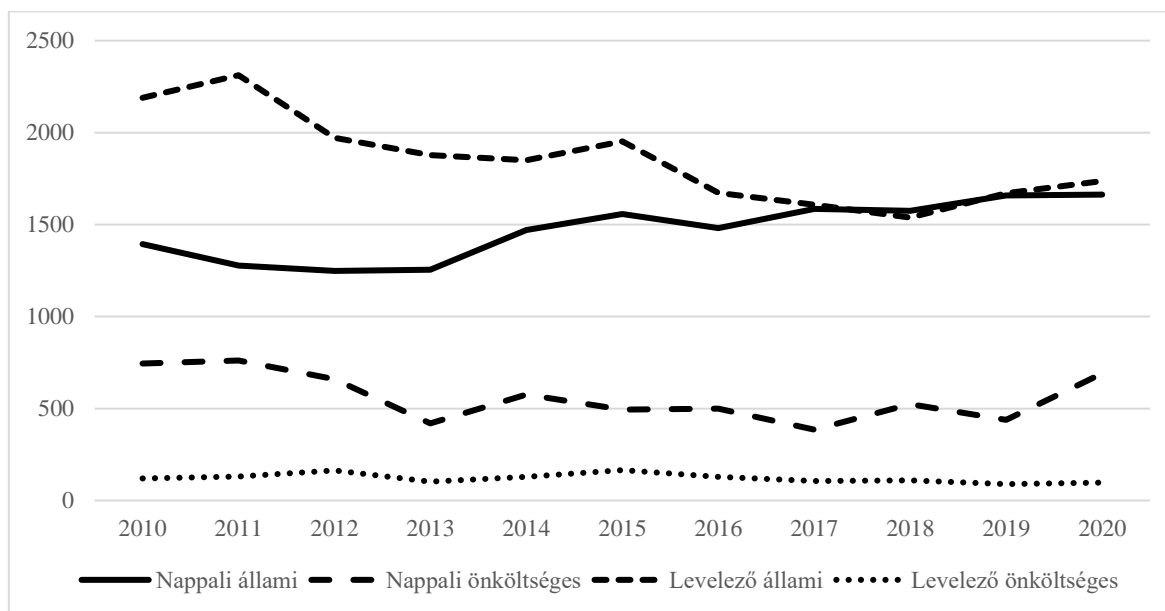
Amint kiemeltem, az alapszakok túl speciálisak, de az is megfigyelhető, hogy ezek folytatásaként jött létre több mesterszak, ahol teljes kreditérték beszámításával lehet továbbtanulni ezekről az alapszakokról. Pl. az alkalmazott közgazdaságtaninak a közgazdasági elemző a folytatása, kereskedelem és marketing alapszaknak a marketing mesterszak, a nemzetközi gazdálkodásnak a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, a turizmus-vendéglátásnak a turizmus-menedzsment, a pénzügy és számvitelnek pedig kettő is, a pénzügy és a számvitel mesterszakok. A gazdálkodási és menedzsment, valamint az emberi erőforrás alapszakokról elsősorban vezetés és szervezés, valamint vállalkozásfejlesztés mesterszakokra lehet továbbmenni, míg az ellátásilánc menedzsment és MBA szakokra főleg műszaki vagy agrár végzettségűek jelentkeznek. Az is elgondolkodtató, hogy 2020-ban turizmus-menedzsment mesterszakra kevesen kerültek be, csak 62 fő (nappalin mindössze 30 fő), holott alapszakon sokan végeznek és 6 egyetem is meghirdeti ezt a mesterszakot.

Nem az a gond szerintem, hogy az alapszakokra közvetlenül épülő mesterszakok vannak, inkább az, hogy ezekről a speciális alapszakokról nehéz másféle gazdaságtudományi mesterszakon folytatni a tanulást. Úgy vélem, hogy a mesterképzésből a gazdaságtudomány sok lényeges, a hallgatókat várhatóan érdeklő és a munkaerőpiacon is fontos kérdéskör kimarad, pl. ingatlangazdaságtan, egészséggazdaságtan, településgazdaságtan, információgazdaságtan, energiagazdálkodás. A legutóbbi szakbővítés már valamennyit javít a helyzeten, de szerintem még tovább kellene bővíteni a mesterszakok körét, pl. a tudományegyetemeken meglevő jogi, informatikai, társadalomtudományi műhelyek bevonásával. A szakok engedélyezését is rugalmasabbá kellene tenni, hogy az arra felkészült egyetemek meghirdethessenek külföldi hallgatóknak olyan képzéseket, amelyek esetében „piaci rést” érzékelnek.

A gazdaságtudományi mesterképzésre felvett hallgatók között 2013-ig a részidősök aránya meghaladta a nappali tagozatosokét, 52-54% között mozgott, majd fokozatosan lecsökkent, 2020-ban 44%-ra (7. ábra). A hallgatók többsége *államilag finanszírozott* képzésben vesz részt, amint említettük, arányuk mindvégig meghaladta a 80%-ot. Az államilag finanszírozott részidősök létszáma eleinte közel kétszerese volt a nappali tagozatra járóknak, de 2017 után nagyjából egyforma, kb. 1,5-1,7 ezer fő. Nappali tagozatos önköltséges helyekre

évente közel 500 fő kerül, míg levelező tagozaton az önköltséges hallgatók száma 100 fő körül mozog, azaz elenyésző. Ezt ellentmondásnak tartom, hiszen a levelezős hallgatók többsége munka mellett tanul, jövedelemmel rendelkezik, ezért képzésének költségét neki, vagy a munkaadójának kellene fizetnie, nem az adófizetőknek. Főleg azért nonszensz, mivel az alapképzésben igen nagy az önköltségesek aránya, holott ezeknek a fiatal hallgatóknak kisebb aránya dolgozik tanulás mellett.

7. ábra A gazdaságtudományi mesterképzésre felvett hallgatók létszámának alakulása tagozatok és finanszírozás szerint, fő

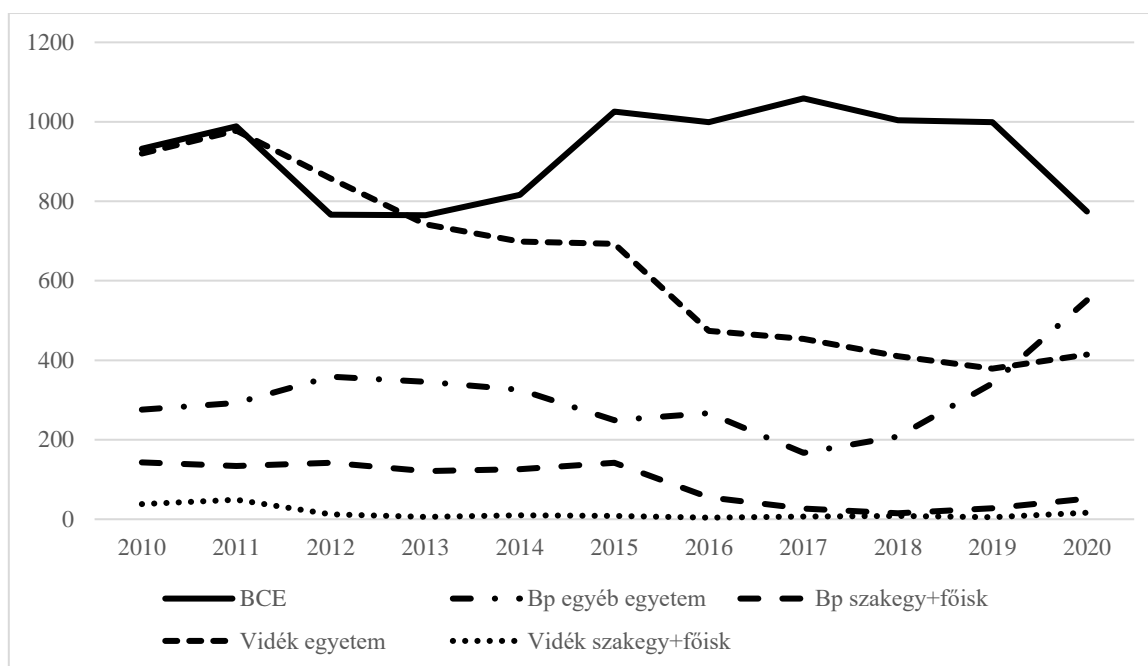
Forrás: Felvi alapján saját számítás

A gazdaságtudományi mesterképzést az intézmények többsége megszervezte, 2020-ban 21 intézménybe kerültek be hallgatók (5. melléklet). A felvett hallgatók összlétszáma mindvégig nagyjából egyenletes volt, 4 ezer fő körül mozgott, amelyen belül az államilag finanszírozottaké 3,5 ezer körül. Itt is megfigyelhető bizonyos intézményi koncentráció, amíg az alapképzésben említett 9 nagy egyetemre került 2010-13 között a mesterképzésre felvett hallgatók 70%-a, addig 2020-ban már 78%-a. Megfigyelhető az ELTE 2018 utáni gyors felemelkedése, 2020-ban már a legtöbb hallgató odakerült (főleg levelező képzésre), megelőzve a BCE-t. Utóbbinak a részesedése mindvégig kiemelkedő, a 2010 utáni 20-21%-ról 2017-ben felment 30%-ra, majd 2020-ban lecsökkent 20%-ra.

A gazdaságtudományi mesterképzésben *nappali tagozatra felvett hallgatók* számának az intézmények típusa szerinti bemutatásakor tisztább képet kapunk, ha a BCE-t, mind domináns szereplőt külön vesszük (8. ábra). A BCE esetében is megfigyelhető egy 2012-es visszaesés, majd a létszám visszakapaszkodott ezer före, de 2020-ban csak 774 hallgatót tudtak felvenni, nem kizárt, hogy a fenntartóváltás következtében. A 9 vidéki székhelyű egyetemnél is ezer főről indult a felvettek létszáma és fokozatos csökkenést követően 2014 után 400 fő körül stabilizálódott. A 7 fővárosi székhelyű egyetemre (a BCE itt nem szerepel) felvettek létszáma 200-400 között mozgott, majd 2018 után az ELTE fellépése következtében fokozaton megnőtt, 2020-ban 551 főre. A fővárosi szakegyetemeken és főiskolákon (közte a BGE-n) kezdetben

120-140 fő között volt a felvett létszáma, ezt követően meredeken lecsökkent, pl. 2018-ban 15 főre, de 2020-ban is csupán 52 főt vettek fel (ebből a BGE-re 2 szakra együttesen 27 főt). A vidéki szakegyetemekre és főiskolákra felvett hallgatók száma mindvégig igen alacsony volt, 2016-ban pl. 4 fő, azaz lényegében kiürültek mesterszakjaik, ennek ellenére folyamatosan meghirdetik őket.

8. ábra A gazdaságtudományi mesterképzésben nappali tagozatra felvett hallgatók létszámának alakulása az intézmények típusa szerint, fő

Forrás: Felvi alapján saját számítás

A 21 intézmény közül a 8 nagy egyetem (a BGE nélkül) részesedése a kezdeti 80%-ról 90%-ra nőtt, az alapképzéshez hasonlóan lezajlott egy koncentráció, míg a szakegyetemeken és főiskolákon gyakorlatilag nem maradt életképes nappali tagozatos mesterképzés. A nappalis mesterképzéseknél összetett okokra vezethető vissza az intézményi koncentráció, említendő az intézmények nagyobb presztízse, a széles szakkínálat, a nagy fővárosi munkaerőpiac, a hallgatók tanulmány melletti munkavégzésének és kapcsolati tőkéje kiépítésének kiterjedt lehetőségei stb. A vidéki egyetemeken mesterképzésének visszaesése annak is betudható, hogy az alapképzésben kevés volt 2012-től az állami ösztöndíjas hallgatójuk (nemcsak nekik, de a korábban bázisuknak tekinthető vidéki főiskoláknak sem), az önköltségesek pedig az alapszakot követően inkább a diákhitel visszafizetését lehetővé tevő munkára fókuszáltak, nem pedig a további terheket jelentő mesterképzésre (ezen van ugyan államilag finanszírozott hely, de az egyéb költségek is magasak pl. lakhatási, megélhetési).

A gazdaságtudományi mesterszakok 2020-as nappali tagozatos felvételi adatai több intézménynél igen szűrt képzési szerkezetet mutatnak (6. melléklet). Úgy vélem, hogy 15 fő alatt nem érdemes elindítani egy mesterszakot, ennél kisebb létszámnál gazdaságosan nem tartható fenn a képzés, legalábbis a hazai finanszírozási feltételek között nem garantálható a megfelelő minőségű oktatás (az adatok alapján 2020-ban az induló képzések 40%-ában nem éri

el a létszám a 15 főt). Nyilván az évi kétszeri felvételi, a februári kereszt- és a szeptemberi általános felvételi (továbbá pótfelvételi) esetén nehéz kalkulálni a várható összevont éves létszámot. Amíg a péntek délutáni és szombati napokon tartott levelező képzésben óraadókkal, azaz kis költségek mellett megszervezhető az oktatás, addig nappali képzésben szükség van főállású, a hallgatókkal hét közben is intenzívebben foglalkozó, elismert tudományos teljesítményű oktatókra. A hiányukra is visszavezethető, hogy a szakegyetemeknek és főiskoláknak szinte alig van nappali tagozatos mesterszakos hallgatójuk, a náluk végzett alapszakos hallgatókat főleg arra tudják rábeszélni, hogy az államilag finanszírozott levelező tagozaton náluk tanuljanak.

Az is szembeűnő, hogy két olyan mesterszakon, a *nemzetközi gazdaság és gazdálkodás*, valamint a *turizmus-menedzsment* szakokon kevés hallgató került be 2020-ban nappali tagozatra, amely szakoknak pedig van felvezető alapszakjuk. (Megjegyzem, hogy levelező képzésre is viszonylag kevesen járnak, lásd 5. táblázat.) Mindkét alapszak, a nemzetközi gazdálkodás, valamint a turizmus-vendéglátás egyaránt 8 féléves, amelyekből 2-2 félév a szakmai gyakorlat. Ezekben a mesterszakokon a visszafogott jelentkezés abból is adódhat, hogy egy év gyakornoki munka után a hallgatók nem szívesen ülnek vissza az iskolapadba, továbbá hamar kimeríthetik az államilag finanszírozott keretet. Ugyanis az állami ösztöndíjjal vagy részösztöndíjjal (az önköltség felét kell megfizetni) támogatott hallgatók maximum 12 félévig tanulhatnak térítésmentesen, beleértve a felsőoktatási szakképzést, alap- és mesterképzést is. Ha a 8 féléves alapképzést valamiért túllépi egy hallgató, akkor könnyen átcsúszik önköltséges képzésbe.

Az alapszakok 7. félévi szakmai gyakorlata főleg a vidéki intézményeknél fogja vissza a mesterszakra történő jelentkezéseket, mert az egyetem székhelyének helyet adó városban általában kevés olyan vállalat működik, ahová a hallgatók féléves szakmai gyakorlatra tudnak menni. Emiatt a hallgatók egy része másik városban, főleg a fővárosban talál gyakorlóhelyet, és mivel döntő részük önköltséges hallgató, ezért korábbi albérletüket feladva elköltöznek (főleg állami finanszírozású hallgatók nyerhetnek kollégiumi elhelyezést). Ezek a hallgatók már alig jelentkeznek korábbi intézményük nappali tagozatos mesterszakára, nem vállalják a visszaköltözést, albérletkeresést és a vele járó hercehurcát. Nyilván az is gyakori, hogy az arra alkalmas fiatalnak a vállalat állást kínál, emiatt is sok esetben lemondanak a továbbtanulásról. A fővárosi intézmények esetében a kötelező szakmai gyakorlat kevésbé terhelő, mivel hallgatóikat a fővárosban lévő vállalati központok és intézmények széles köre képes szakmai gyakorlatra fogadni, nem kell másik városba elköltözniük, hanem kollégiumukban, albérletükben maradhatnak.

A gazdaságtudományi mesterképzés évtizedes működése alatt már érzékelhetővé vált a problémák többsége, a mesterszakokhoz közvetlenül kapcsolódók közül itt is négyet emelek ki: a közgazdaságtani szakok visszaszorulását, az üzleti mesterszakok téves pozicionálását, az okleveles közgazdász végzettség leértékelődését és az oktatáspolitikai „rendszerelenségét”. A gazdaságtudományi felsőoktatás átfogóbb problémáira később térek ki.

(a) A *közgazdaságtani mesterszakok visszaszorultak*, amint bemutattuk, több intézmény megszervezte, de napjainkban lényegében csak a BCE-n vannak, más intézményekben üzleti (gazdálkodástani) mesterszakok találhatóak (kivéve a „köztes” nemzetközi gazdaság és gazdálkodást). Ennek a visszaszorulásnak az okai összetettek, egyrészt a közgazdaságtan elméleti és módszertani kérdései iránt érdeklődő tehetséges hallgatók közül

többen külföldre mennek. Másrészt az üzleti alapszakokon végzetek közül kevesen kerülhetnek be teljes kreditérték beszámításával, többségüknek külön fel kellene venniük még további tárgyakat. Harmadrészt egy közepesen fejlett duális gazdaságban, mint a magyar, a vállalatok elsősorban konkrét gyakorlati feladatokra keresnek gazdasági szakembereket. Azt is fontosnak tartom, hogy az államigazgatás és az önkormányzati funkciók centralizációja következtében a helyi közösségek döntési kompetenciái, így döntéselőkészítő lehetőségei is beszűkültek, inkább csak végrehajtó jellegű tevékenységeket végeznek, amelyekhez nem kellenek elemzéshez értő közgazdászok.

(b) *Az üzleti mesterszakok téves pozicionálásának tartom, hogy a közvéleményben és a hallgatók körében is az rögzült, hogy a mesterképzésben az elmélet másodlagos, a „hogyanra” keresik a választ és nem a „miértre”.* Emiatt szinte csak az esettanulmányok, vállalati gyakorlati feladatok állnak a képzések előterében, de mivel alapképzésben és szakmai gyakorlaton is ezzel foglalkoznak, ezért a hallgatók alig érzik a mesterképzés hozadékát. Alapvető, hogy a valós üzleti életből vett kurrens példákat, a legjobb nemzetközi gyakorlatokat ismerjék meg és kritikusan dolgozzák fel a hallgatók, de ezek megértéséhez szükséges az adott ország társadalmi és gazdasági hátterének ismerete, azaz jogi, intézményi, kulturális, gazdaságtörténeti, szociológiai stb. elméleti jellegű ismeretanyag. „Kezdetből fogva arra kell szoktatni minden fiataalt, hogy kritikusan tekintsen minden eléje tált gondolatra. Különösen indokolt ez a mi igencsak szerény eredményeket elért, bizonytalankodó, nagyokat tévedő társadalomtudományunkban. A mi diszciplinánkban kétkedéssel kell fogadni minden magabiztos állítást” (Kornai 2011, 10. o.).

Az is megfigyelhető, hogy kevés az olyan oktatói és tudományos vénával megáldott gyakorlati szakember, mint óraadó, aki képes a különböző nemzetközi és vállalati gyakorlatokból általánosítható, rendszerbe foglalt következtetéseket levonni és nemcsak saját tapasztalatait adja tovább. A felmérések szerint a nappali tagozatos üzleti mesterszakok hallgatóinak jelentős része, kb. 70%-a heti 25-30 órában dolgozik, sokszor nem az érdemi tapasztalatszerzés, hanem a jövedelem miatt (Takács et al. 2017). Nem marad idejük és energiájuk a társadalomtudományi jellegű kötelező irodalom érdemi feldolgozására és elmélyítésére, az 'értelmiségi léthez' tartozó egyéb témakörök felfedezésére, szakmai vitákon való érdemi részvételre stb. Holott a hallgatók az együttlétük során rengeteget tanulnak egymástól, nemcsak ismereteket, hanem viselkedési formákat, értékrendet, csoportmunkát stb. De az oktatók is igazodtak a hallgatók munkavállalásához, a reggeli vagy esti órákban tartják az előadásokat, hiszen nekik is előtérben állnak az egyéb pénzkereseti lehetőségek és a számonkérés során is elfogadják, hogy a hallgatók mások által kidolgozott tételek kivonatából vizsgáznak. A hallgatók érdemi részvétele nélkül pedig az üzleti mesterképzés véleményem szerint csak egy szakirányú továbbképzésnek felel meg.

(c) *A mesterszakon megszerezhető okleveles közgazdász végzettség leértékelődése több tényezőre vezethető vissza. Az alapszakok sikeres elvégzését követően az oklevél megnevezése: „közgazdász ... alapképzési szakon”, míg mesterszakoknál „okleveles közgazdász ... szakon”. Pl. a kereskedelem és marketing alapszakon végzettké „közgazdász kereskedelem és marketing alapképzési szakon”, míg a marketing mesterszakot befejezőké „okleveles közgazdász marketing szakon”. A közvélemény „közgazdász” alatt főleg a korábbi egyetemi végzettséget érti, annak idején a főiskolákon üzemgazdász diplomát adtak, a mostani alapszakos és mesterszakos diplomák között pedig nem tesz különbséget. Az is érzékelhető,*

hogy a mesterszakos oklevél devalválódott, egyrészt a végzett hallgatók egy részének a felkészültsége igen hiányos (több olyan intézmény is kiad mesterszakos közgazdász diplomákat, ahol a színvonal igencsak kérdéses), másrészt elméleti közgazdaságtani és társadalomtudományi ismereteik felületesek, pedig egy közgazdász nem kerülheti meg a közpolitikai és etikai témák kritikus értelmezését (Kornai 2019). Tapasztalataim alapján a mesterszakokra történő felvételi általában egy szóbeli elbeszélgetés, aki megjelenik a bizottság előtt, azok többsége bekerül a mesterszakokra. Az intézmények részben az anyagiak miatt döntenek így, részben azért, hogy ne szűnjön meg a mesterszak (a pár fős szakoknál ez aktuális veszély). Emiatt egyre inkább az elismert egyetemeket (BCE, ELTE) választják a mesterszakra jelentkező hallgatók, illetve levelező képzésben a korábbi, helyben levő intézményeiket, ahol állami finanszírozású hallgatók lehetnek.

(d) Az *oktatáspolitikai „rendszerelensége”*, bizonyos szempontból következetlensége több tény alapján érzékeltethető. Az egyik az előirt nyelvvizsgákhoz kapcsolódik, amint bemutattuk, alapszakon általában egy középfokú, a szak jellegének megfelelő szaknyelvi nyelvvizsga szükséges. Ehhez képest a mesterszakok többségénél elegendő egy középfokú angol nyelvvizsga, nem feltétel a szaknyelv ismerete, ami nélkül pedig az oktatás során felhasznált szakirodalom megismerése is gondot okozhat. De az is nonszensz, hogy a nemzetközi gazdálkodás alapszak sikeres elvégzéséhez kettő, legalább középfokú, szaknyelvi nyelvvizsga szükséges, a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszakhoz viszont elegendő egy középfokú angol nyelvvizsga. Tudom, hogy a műszaki, társadalomtudományi, agrár stb. alapképzésből érkezők előtt nyílt meg a lehetőség, hogy gazdaságtudományi mesterszakon folytathassák tanulmányaikat, de tőlük is el kellene várnunk legalább az alapszakos követelményeket a mesterszakos diplomához, pl. az üzleti szaknyelv ismeretét.

A „rendszerelenség” tetten érhető az állami finanszírozásban is, amint bemutattuk, az alapképzés 2012-től főleg önköltséges hallgatók kerültek (csak 2018-tól figyelhető meg érdemi változás), míg a felsőoktatási szakképzés és a mesterképzés nagyobb része államilag finanszírozott. 2012 után a BCE kivételével a többi intézménybe szinte csak önköltséges alapszakos hallgatókat vettek fel, ezek a hallgatók pedig végzés után inkább dolgoznak, elkezdik visszafizetni diákhitelüket és nem tanulnak tovább. Ha a levelezős mesterszakok önköltségesek lennének, akkor valószínűleg alig jelentkeznének rá hallgatók (2020-ban 97 hallgatót vettek fel önköltséges levelezős mesterképzésre).

Szintén gondnak tartom a *nem megfelelő minőségellenőrzést*, a formai szempontokat ellenőrzi ugyan bizonyos időközönként a MAB, de a pár fős mesterszakok fennmaradhatnak¹², holott kérdéses, hogyan tudják a feltételeket biztosítani, pl. a doktori képzésre való felkészítést. Mivel az alkalmazott tudományok egyeteménél (amit szakegyetemnek rövidítettem) előírás legalább 2 mesterszak fenntartása, ezért több intézmény mindent elkövet, hogy formailag megfeleljen a jogszabálynak. Úgy vélem, hogy mesterszakot csak ott szabadna engedélyezni, ahol a szakhoz illeszkedő doktori iskolák működnek és a felvett hallgatók létszáma meghalad egy küszöbértéket (pl. 15 főt szakonként). 2020-ban 18 intézménybe vettek fel nappali tagozatra mesterszakos hallgatókat (6. melléklet), közülük 14-ben működik gazdaságtudományi

¹² A MAB csak véleményezési jogokkal rendelkezik, az Oktatási Hivatal hagyja jóvá, hogy hány fővel indíthat képzést egy intézmény.

doktori iskola, ezekbe az intézményekbe került a mesterszakos hallgatók 96%-a, a további 4 intézménybe alig került hallgató (összesen 69 fő). Az is érthetetlen, hogy a jelenlegi jogszabályok szerint mesterképzés csak nappali és levelező tagozaton végezhető, távoktatásban nem. Remélhetőleg a pandémia által okozott helyzet arra is rávilágít, hogy ahol levelező képzést lehet folytatni, ott a hibrid (főleg online) oktatásnak is helye van, főleg az élethosszig tartó tanulás szélesebb elterjesztése miatt.

5. A hazai közgazdasági felsőoktatás néhány kulcskérdése

Az adatok alapján megfigyelhető átrendeződések az üzleti jellegű képzések felértékelődését, néhány egyetem előtérbe kerülését és a hallgatók koncentrálódását mutatják, főleg nappali tagozatokon. Szerintem ezek a változások önmagukban nem minősíthetők, az igazi kérdés, hogy ez az átrendeződés mennyiben előnyös vagy hátrányos az országnak. Ennek mérlegelése nagyon összetett kérdésköröket érint, amelyek megvitatását nehezíti, hogy a fogalmak keveredése és a régi beidegződések továbbélése következtében sokszor elbeszélünk egymás mellett, főleg akkor, ha intézményi részérdekek is motiválják a megnyilatkozókat. Kiemelkedően fontosnak tartom annak újragondolását, hogy célszerű-e szétválasztani a gazdaságtudományi képzési területen a tömegképzést és az elitképzést, alkalmazkodva eltérő funkcióikhoz? Az is lényeges, hogy a hallgatók intézményi és térbeli koncentrálódásának milyen előnyei és hátrányai figyelhetők meg? Ezekben a kérdéskörökben korábban is élénk viták zajlottak, de az elmúlt másfél évtized adatainak birtokában véleményem szerint érdemes újra foglalkozni velük (Sándorné Kriszt 2019). Természetesen az egyetemek fenntartóváltásából származó következmények is mérlegelhetők, mégha a tanulmány lezárásakor sok tényező nem is tisztázott.

Jelen tanulmányban felvetek 5 kulcskérdést és körvonalazok néhány lehetséges választ, jól tudva, hogy gondolataim és javaslataim igencsak vitathatók. Nem vagyok oktatáskutató, emiatt közgazdász oktatói tapasztalataimat osztom meg és a regionális gazdaságtan művelőjeként az intézményrendszer térbeliségéről fejttem ki a véleményemet:

- Túl sokan vagy túl kevesen tanulnak a hazai felsőoktatásban?
- Szükség van-e szélesebb körű hazai közgazdaságtani képzésre?
- Célszerű-e az üzleti tömeg- és az elitképzést szétválasztani?
- Megfelelő-e a jelenlegi felsőoktatási rendszer a tömegképzésre?
- Alkalmas-e a jelenlegi felsőoktatási rendszer a kevésbé fejlett térségek felzárkóztatására?

(a) *Túl sokan vagy túl kevesen tanulnak a hazai felsőoktatásban?*

Magyarországon a hallgatói létszám jelentősen növekedett az elmúlt három évtizedben, de amint bemutattuk, napjainkban csak mintegy kétszer annyi magyar állampolgár tanul hazai felsőoktatási intézményekben, mint 1990-ben. Annak mérlegeléséhez, hogy ez túl sok vagy túl kevés, érdemes néhány alapvető nemzetközi összehasonlítást megnézni. Az egyik mutató a *hallgatók aránya az össznépességhez viszonyítva*, 2018-ban az EU átlaga 3,9% volt, Magyarországon 2,9%, a 28 tagállam közül csak Románia, Szlovákia és Luxemburg aránya

alacsonyabb¹³ (megjegyzem, 2013-ban itthon még 3,6% volt, 7 EU-tagállamot megelőzve). Az EU-ban 2019-ben a munkavállalási korúak, azaz a 25-64 évesek közül 11,3% tanult a felsőoktatásban (a skandináv államokban 25-30%), Magyarországon mindössze 5,8%¹⁴. Ezzel az aránnyal jelentősen elmaradunk Észtországtól (20,2%), Szlovéniától (11,2%) és Csehországtól (8,1%), de megelőzzük pl. Lengyelországot (4,8%) vagy Szlovákiát (3,6%). Úgy tűnik, hogy a továbbképzések, az élethosszig való tanulás nálunk kevésbé elfogadott, amit jelez a részidős képzések korábban bemutatott jelentős visszaesése is. Sem a munkaadók, sem a munkavállalók nem preferálják a továbbképzéseket, átképzéseket, legalábbis nem a hazai felsőoktatási intézményekben.

A hallgatói létszám emelkedése következtében nyilván megnőtt a *diplomás aránya*, érdemes a 30-34 éveseket kiemelni, az Európa 2020 célkitűzések között is az szerepel, hogy ennek a korosztálynak 40%-a rendelkezzen felsőfokú oklevéllel (ISCED 5-8 szint). Magyarországon jelentős a növekedés, amíg 2000-ben a 30-34 évesek 14,8%-a volt diplomás, addig 2020-ban már 33,2%-a¹⁵ (az EU27 átlaga 40,9%). De csak két országban kisebb ez az arány, Olaszországban (27,8%) és Romániában (26,4%), habár Magyarország eleve csak 34%-ot vállalt. Megjegyzem, hogy a „*Fokozatváltás a felsőoktatásban*” középtávú szakpolitikai stratégia¹⁶ 2023-ra 35%-ot irányoz elő (41. o.), így a közeljövőben nem várható érdemi változás (amíg a nappalin végzetek számának ismeretében jól becsülhető ez a jövőbeli arány, addig a részidősök esetében nehezebb megjósolni, továbbá az említett nyelvvizsga-kötelezettség nélküli oklevelek kiadása is módosíthatja az adatokat).

Habár a nemzetközi összehasonlítások az eltérő intézményrendszerek miatt fenntartásokkal kezelendők, ennek ellenére megalapozottan állíthatjuk, hogy a hazai felsőfokú oktatásban résztvevők és azt eredményesen befejezők aránya elmarad a hozzánk hasonló fejlettségű országokétól, azaz túl kevesen tanulnak a hazai felsőoktatásban. Ez pedig a gazdasági növekedésre is kihat, amíg a nagyvállalatok képesek megoldani a felkészült munkaerő utánpótlását, addig a hazai tulajdonú kis- és középvállalatok nemzetközi versenyében komoly hátrányt jelent a diplomások hiánya, ami fennáll a gazdasági szakemberek esetében is. Azt is hátrányosnak tartom, hogy az élethosszig tanulást nem preferálják a munkavállalók, valószínűleg a munkaadók is inkább a célirányos tanfolyamokat részesítik előnyben.

Amint bemutattuk, a felsőoktatás alsó szintjein, a felsőoktatási szakképzésben és az alapképzésben felvettek kb. 30%-a közgazdasági szakokra kerül, azaz van kereslet ezekre a képzésekre. Mivel 29 intézmény szervez közel 40 városban ilyen képzéseket, ezért kialakult a szervezési, infrastrukturális és oktatói a háttérük, ráadásul olcsón megszervezhető a bővítésük.

(b) *Szükség van-e szélesebb körű hazai közgazdaságtani képzésre?*

Amint ismertettem, a közgazdaságtani képzések köre beszűkült alap- és mesterképzésben egyaránt, lényegében egyetlen intézményben, a BCE-n található ilyen szakok. Kérdés, hogy a

¹³ Forrás: KSH STADAT 23.1.3.1. tábla alapján

¹⁴ Forrás: Eurostat - Adult participation in learning by sex [SDG_04_60]

¹⁵ Forrás: Eurostat - Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34 [T2020_41]

¹⁶ Forrás: https://www.kormany.hu/download/c/9c/e0000/Fokozatvaltas_Felsooktatasban HONLAPRA.PDF

közgazdaságtani képzések alacsony aránya és a BCE monopolhelyzete előnyös-e a magyar gazdaság tartós fejlődését tekintve vagy inkább hátrányos.

A közgazdaságtani képzések visszaszorulásának szerintem egyik oka, amint bemutattuk, hogy a közgazdaságtani és üzleti szakokon egyaránt „közgazdász” oklevelet lehet elnyerni. A közvélemény, a szülők és a vállalati vezetők többsége ezeket a diplomákat nem különbözteti meg, emiatt több hallgató a könnyebb ellenállást választva a kevésbé megterhelő üzleti szakokra jelentkezik, ahol a felvételi, a nyelvi követelmények és a módszertani tárgyak is egyszerűbbek. Az üzleti alapszakokon minimális a közgazdaságtani tárgyak aránya, egy-egy féléves mikro- és makroökómia az elvárás, esetleg a választható tárgyak között nemzetközi gazdaságtan vagy néhány társadalomtudományi tárgy, ez az ismeretanyag pedig szerintem kevés ahhoz, hogy valakit közgazdásznak nevezünk (Szentés 2007).

A két tudományterület elkülönül, ezért az oklevelek elnevezésében is meg kellene jelennie ennek az elkülönülésnek. Amíg a közgazdaságtan iránt érdeklődők inkább 'érzékenyek' a közösség gazdasági és társadalmi problémáira, azok megismerésével, értelmezésével, elemzésével, a gazdasági szabályozás kérdéseivel stb. foglalkoznak, addig a üzleti képzésekben elvárt, hogy rámenősebbnek, sikeresebbnek kell lenni a többiekénél, üzletemberként kevésbé törődve a verseny esetleges káros társadalmi hatásaival (pl. munkanélküliséggel, klímaváltozással)¹⁷. *Zalai Ernő* megfogalmazásában (2014, 903. o.): „Míg a gazdálkodástan elsősorban a gazdasági egységeken belüli jelenségeket elemzi, addig a közgazdaságtan a köztük levő kapcsolatokat szabályozó mechanizmusok és a makrogazdasági összefüggések kutatására összpontosít”. Ezen a vitaülésen *Chikán Attila* megjegyzi (2014, 916-917. o.): „Belátható ugyan, hogy a közgazdaságtan és a gazdálkodástan között, tárgyukból következően, szerves kapcsolat van – ezt azonban a tudomány mai fejlettségi szintjén alig kezeljük. A szemléleti és módszertani eltérések egyaránt igen jelentősek, a két tudományterület lényegében egymástól szinte függetlenül fejlődik, s ebben nem is várható gyors változás.”

A két tudományterület egyformán fontos és értékes, de nem tartom jónak a hazai gyakorlatban az oklevelekben szereplő elnevezések összerosását, amiről már volt szó. Az EMMI-rendelet szerint az oklevelek angol elnevezése is egységesen „economist”, pl. alkalmazott közgazdaságtan alapszakon „Economist in Applied Economics”, gazdálkodási és menedzsment alapszakon „Economist in Business Administration and Management”, vállalatgazdaságtan mesterszakon „Economist in Business Management”, míg Master of Business Administration (MBA) mesterszakon egyszerűen „Economist”, utóbbit nagyon félrevezetőnek tartom.

Azért is gond az eltérő jellegű képzések közös elnevezése, mert a szakmai vitákban megszólalók közül sokan a két tudományterületet nem különítik el, holott alapvetően eltérő a kétféle képzés célja, különböznek az elvárt szakmai kompetenciák (Török 2014; Vörös 2014). Nem alakult ki „sem a tudományos életben, sem a mindennapi szóhasználatban az a világtendencia, amely a gazdasági képzést két alapvető területre, a közgazdasági (economics, Volkswirtschaft) és az üzleti (business, Betriebswirtschaft) szférára osztja. Ez a mai napig zavart okoz, külföldi partnerintézetekkel idegen nyelven folytatott tárgyalásokon gyakran

¹⁷ Nemzetközileg sem egyértelmű, pl. az American Economic Association JEL rendszere is tartalmaz üzleti részt (M: Business Administration and Business Economics; Marketing; Accounting; Personnel Economics), habár többségben vannak a 'tisza közgazdaságtani' témák, lásd: <https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>

pontosítani kell a fogalmakat, hogy mit is értünk közgazdasági oktatáson” (Marinovich 2005, 24. o.). Már többen ötleteltek az elnevezéseken, érdemes lenne közös nevezőre jutni ...

Úgy vélem, hogy szélesebb körben van szükség hazai közgazdaságtani képzésre, mivel az állam- és közigazgatásban, a közintézményekben, a nonprofit szférában, de a vállalatok egy részénél is szükség van a társadalmi felelősségvállalást és a közösség érdekeit felismerő, azokat érdemben képviselő, a helyi közösség problémái iránt érzékeny gazdasági szakemberekre, tanácsadókra, azaz közgazdaságtani szakokon végzettekre¹⁸. Természetesen neves külföldi intézményekben is tanulhatnak magyar fiatalok közgazdaságtant, majd hazatérésük után itthon is elhelyezkedhetnek, de amíg modellezés, ökonometria, nemzetközi gazdaságtan stb. kérdéskörökben a felkészültségük kiválóan alkalmazható, addig a hazai társadalmi-gazdasági viszonyok elemzése speciális ismereteket igényel, amiket szerintem csak itthon lehet megszerezni. A többkarú tudományegyetemeken (ELTE, DE, PTE, SZTE) nemzetközileg is elismert módszertani (matematikai, informatikai stb.) és társadalomtudományi (szociológiai, jogi stb.) műhelyek működnek, amelyekre alapozva a közgazdaságtani szakoknak lenne létjogosultsága ezeken az egyetemeken, „az új globális kihívások lényegi átalakításokat indokolnának a mai, túlságosan egységesített képzésben” (Csaba 2014, 47. o.). Az orvosképzéshez hasonlóan egy oligopol szerkezetű, többszereplős közgazdaságtani felsőoktatás szerintem teljesítményszerkentő hatást váltana ki és hosszabb távon megoldaná a közgazdászok utánpótlását.

(c) *Célszerű-e az üzleti tömeg- és az elitképzést szétválasztani?*

A 2012 utáni normatív finanszírozási és felvételi rendszerből elvileg adódik, hogy egyféle piaci verseny jelent meg az intézmények között (Pavlik 2017). Ennek egyik következményeként megfigyelhető, hogy mind alap-, mind mesterképzésben a hallgatók egyre inkább koncentrálnak néhány intézményben, továbbá területileg is, a fővárosban és a regionális központokban. Úgy vélem, hogy az üzleti képzések esetében a mesterképzésnél, amit elitképzésnek tekinthetünk, az intézmények piaci jellegű versenye és az ebből eredő koncentráció elfogadható, a tömegképzésként funkcionáló felsőoktatási szakképzésben és alapképzésben viszont felerősödtek a koncentráció hátrányos társadalmi következményei.

Meghaladottnak tartom, hogy az itthon uralkodó szemlélet a *felsőoktatás egészére piaci szolgáltatásként* tekint. Újra kellene gondolni, hogy a felsőoktatás szintjei közül melyik és mennyiben piaci szolgáltatás vagy közszolgáltatás. Az országok többségének gyakorlatában a fenti két álláspont bizonyos keveredése figyelhető meg, nem vitatják a felsőoktatási intézmények rivalizálását, de ha költségvetési forrásokból is támogatják a képzést, akkor ezeket a forrásokat az ország távlati céljai, bizonyos prioritások szerint használják fel. Ki szoktak emelni közszolgáltatási jellegű szakokat, pl. egészségügyi vagy tanárképzéseket, de elmaradott térségekben működő intézményeket is. Úgy vélem, hogy a felsőoktatási szakképzésnek és az alapképzések egy részének, főleg a tömegesedő és sok településen folyó felsőoktatási tevékenységeknek a közszolgáltatási jellege erősebb, míg néhány alapszaknál és a mesterképzéseknél a piaci szolgáltatásoké.

¹⁸ Kónya István szóbeli közlése szerint a fejlett országokban a gazdaságtudományon belül kb. 10% a közgazdaságtant tanulók aránya, azok is főleg az elitegyetemeken találhatóak.

Az üzleti alapképzésben megfigyelhető problémák jelentős része a hiányos középfokú oktatásra vezethető vissza, emiatt nem a hagyományos felsőoktatásról, nem „universitas”-ról van szó. Az önköltséges képzésre felvett hallgatók aránya igen magas, 2012-ben 98%, de még 2018-ban is 77% (nappali tagozaton 71%), csak 2020-ban csökkent le 53%-ra (nappalin 47%-ra). A felvettek jelentős részének hiányos a felkészültsége (pl. matematikából), többségük „első generációs diplomás”, akit sem a családi minta sem a középiskola nem készített fel felsőfokú tanulmányokra. De az alapszakos tantervek is inkább bevezető jellegű ismeretanyagok átadását írják elő és gyakorlatias feladatok rutinszerű megoldására tanítják meg a hallgatókat. Természetesen ez egy kissé sarkosított álláspont, a magas felvételi pontszámmal bekerülő, azaz sok állami ösztöndíjas hallgatót felvenni képes néhány egyetemen ez kevésbé igaz, ott jobban terhelhetők a fiatalok, ott az alapképzésben is lehet elitképzést folytatni. De a többi intézményben már az is eredmény, ha a gazdasági alapismeretek egy részét sikerül megértetniük a hallgatókkal (tapasztalataim egybecsengenek *Papanek et al.* (2019) megfigyeléseivel).

Az üzleti alapképzésekben megfigyelhető nagyarányú lemorzsolódás zöme szerintem a piaci jellegű versenyre vezethető vissza, az intézmények többsége költségelőnyökre törekszik, alacsony tandíjat kér, hogy szinte bárki bekerülhessen. Az intézmények megelégszenek azzal, ha pár félévig fizetik a hallgatók az önköltséget, de a felzárkóztatásra (és idegen nyelv oktatására) és mentorálásra már alig költenek a források szűkössége miatt. A tömegesedő (post-secondary jellegű) képzésben egészen más típusú oktatásra és oktatásszervezésre van szükség, pl. felzárkóztatásra, kisebb létszámú szemináriumokra és gyakori konzultációkra, személyre szabott mentorálásra, 'élményszerű' oktatási módszerekre. Nem tudós oktatók kellene, hanem pedagógiai felkészültséggel bíró közgazdász tanárok és gyakorlati szakemberek.

Szükség van-e ilyen „középskolásodó”, tömegesedő üzleti képzésekre? Úgy vélem, hogy igen, amint ismertettem, gazdaságtudományi képzési területen üzleti alapképzést 29 intézmény végez 35 képzőhelyen (városban), míg felsőoktatási szakképzést 25 intézmény 31 településen. A bemutatott adatok szerint üzleti alapképzésre évente 11-12 ezer fő kerül, felsőoktatási szakképzésre pedig kb. 4 ezer fő, azaz évente 15-16 ezer fő kezdi el a bevezető jellegű üzleti képzéseket (az első belépők 30%-a), ami jelzi, hogy komoly igény van ezekre a képzésekre. Jelenleg is sok intézményben és sok helyen folyik ez a tömegoktatás, tapasztalataim szerint ezek többsége már ma sem a hagyományos főiskolai vagy egyetemi képzés. A munkaerőpiacon folyamatos igény van a korábban érettségihez kötött, főleg gazdasági ügyintézői jellegű munkahelyek betöltésére, ami érzékelhető pl. a vidéki egyetemek és főiskolák levelezős hallgatói létszámának alakulásában is.

Az üzleti alapképzésben a 9 kiemelt intézményben vették fel 2020-ban nappali tagozaton a hallgatók 80%-át (az állami finanszírozottak 94%-át), ami azt is jelenti, hogy a többi 20 intézményben szép lassan ellehetetlenül a képzés, amit egyféle „piactisztulásnak” is felfoghatunk, a gyengébb minőségű, vagy kevésbé népszerű intézmények megszüntetik ezt a képzést. Ezt pedig gondnak tartom, hiszen így nagyszámú fiatal szorul ki a felsőoktatásból a gyenge középiskolák, a kevésbé tehetséges családi háttér vagy a térség leszakadása miatt. Fontos lenne a felsőoktatási szakképzésben és az alapképzésben egy szemléletváltás, a fiatalok felkészültségéhez és képességeihez illeszkedő képzési feltételek, mint „közszolgáltatás” kialakítása. Mint már kifejtettem, nem tudományos felkészültségű, nem kutatási és publikációs elvárásokkal terhelt, nemzetközi kapcsolatokat ápoló oktatókra, hanem a modern oktatási

módszertant jól ismerő pedagógusokra van szükség, akik a sztenderd alapozó ismereteket és a készségfejlesztést színvonalasan el tudják végezni. Tanárszakos közgazdászok és felkészültebb középiskolai tanárok pedig minden nagyobb városban található, színvonalas középiskolák nemcsak a fővárosban, hanem pl. Nyíregyházán, Zalaegerszegen, Szombathelyen is működnek, és a vidéki képzőhelyek többségében már most is ők oktatnak.

Összegezve, szerintem a *felsőoktatási szakképzést és az alapképzések egy részét közszolgáltatásnak* kellene tekinteni, azaz a hallgatók egy (előre megadott létszámú) részének tanulmányait központi költségvetési és helyi önkormányzati forrásokból kellene támogatni, mint egy „emelt szintű középiskolát”. Mindegyik városrégióban (lásd később az e. pontban) szükség lenne egy ilyen jellegű „közösségi főiskolára” (post-secondary jellegű community college), amelyik a helyi munkaerőpiac igényeihez igazodó képzéseket folytat. Tudom, hogy ez a 2012 előtti finanszírozási rendszerre való részleges visszatérés lenne, de enélkül az intézményi és területi koncentrálódás folytatódni fog, amely növeli a területi egyenlőtlenségeket és hosszabb távon visszahúzza az ország gazdasági növekedését, az egyéb társadalmi problémákról (alacsony társadalmi mobilitás, szegregáció stb.) nem is beszélve (Lengyel-Varga 2018). Az intézmények közötti piaci jellegű versenynek a mesterképzésben és a „nem tömegesedő” alapképzési szakoknál látom értelmét, amelyek iránt a munkaerőpiaci igények területileg kevésbé kiegyenlítettek. Az egyetemek sokat emlegetett „nemzetközi versenyképessége” is csak kutatóegyetemekre, főleg tudományegyetemekre értelmezhető, ahol alapkutatásokat végeznek természet-, műszaki- vagy egészségtudományokban, amelyek képzési és kutatási területén nemzetközileg jegyzett „elitegyetemeket” lehet létrehozni (Török-Nagy 2021).

(d) *Megfelelő-e a jelenlegi közgazdasági felsőoktatás a tömegképzésre?*

Az említett koncentrálódás az *intézmények székhelye* szerint is megfigyelhető, amíg a fővárosi székhelyű intézmények 2006-ban a nappalisok 48%-át vették fel, addig 2020-ban már 69%-át. Ez a koncentráció pedig nagyon eltér a munkaerőpiac térbeliségétől, hiszen a vállalatok többsége vidéki városokban működik. Természetesen a fővárosban végzett hallgatók egy része visszaköltözhet szülővárosába, de szerintem a helyi felsőfokú intézményekben üzleti alapszakon tanulók közül várhatóan nagyobb arányban maradnak helyben működő vállalatnál (Gál 2016).

A 9 kiemelt egyetem közül a fővárosiak vonzása az egész országban megfigyelhető, a három nagy vidéki tudományegyetem (DE, PTE, SZTE) vonzáskörzete saját megyéjükön kívül a szomszédos megyékre is kiterjed, míg a miskolci (ME) és győri (SZE) egyetem már csak saját megyéjén belül tekinthető dominánsnak (Jancsó-Szalkai 2017; Kuráth-Sipos 2019; Teperics et al. 2014). A három tudományegyetem hallgatóinak többsége saját és a szomszédos megyékből érkezik (Polónyi 2019a, 33-34. o.): 2016-ban Debrecenben a hallgatók 87%-a (a felsőoktatási szakképzésben 92%, alapképzésben 88%, mesterképzésben 85%), Pécsen 57%-a (79%, 56% és 51%), Szegeden 65%-a (76%, 67% és 62%). A lakóhelyhez közeli intézményben történő továbbtanulás a képzés alacsonyabb szintjein erős, míg mesterképzésben már valamivel gyengébb.

Úgy vélem, hogy a hallgatók és a munkaerőpiac térbeli igényeihez egyaránt igazodnia kellene a felsőoktatási rendszernek, mivel kisebb a társadalmi költsége a kevésbé fejlett

térségek felzárkóztatásának, mint a leszakadásból adódó problémák utólagos kezelésének. Ez a felismerés a területfejlesztésben régóta elfogadott, ezért támogatja kiemelten az EU regionális politikája az elmaradott térségekben a felzárkózás egyik fontos eszközeként a helyi felsőoktatást. Magyarországon a „hard” infrastruktúra nagyrészt kiépült (út-, energia- és kommunikációs- hálózatok stb.), a „szoft” feltételek javítása tudja csak érdemben erősíteni a versenyképességet, mint az oktatás, egészségügy, vállalkozói készség stb. (Lengyel B. 2013).

Itthon is megfogalmazódott „A Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról” szóló 2014-es országgyűlési határozatban¹⁹: „Szükséges oldani a felsőoktatás Budapest-központúságát és ennek megfelelően megteremteni a konvergencia régiókban található intézmények célzott fejlesztését a ténylegesen betöltött társadalmi-gazdasági szerepüknek megfelelően.” A 2016-ban közreadott, már említett *”Fokozatváltás a felsőoktatásban”* középtávú szakpolitikai stratégia is megfogalmazza (20. o.): „A felsőoktatásnak hangsúlyos szerepe van az ország kevésbé fejlett régióiban, ahol sürgető módon és egyszerre jelentkeznek a társadalmi mobilitás és a gazdaságfejlesztés igényei, viszont az intézményrendszer jelen állapotában csak korlátozottan tud megfelelni e kettős kihívásnak. Ebből következően ki kell alakítani az intézményrendszernek azt a szegmensét, melynek középpontjában a helyben történő boldogulás áll, mégpedig oly módon, hogy az adott intézmény a regionális munkaerőpiac igényeihez igazodó, gyakorlatorientált képzést, és ezzel együtt megfelelő életpályát kínál a fiataloknak”.

Úgy vélem, hogy a megfogalmazott célok elérésének egyik fontos eszköze lehetne az igen sok településen működő üzleti alapképzés, valamint a hozzájuk kapcsolódó felsőoktatási szakképzés újjászervezése és fennmaradása (7. melléklet). Amint már említettem, véleményem szerint a vidéken működő multinacionális cégeknek nem okoz gondot a fővárosi intézményekből verbuválni a kezdő közgazdászokat, de a vidéki kisebb hazai vállalatok többsége már gondban van, hiszen fejlődésük, nemzetköziesedésük nehezen képzelhető el üzleti szakemberek nélkül. Hiába kínálnak ezeknek a kisebb vállalatoknak innovációs és egyéb forrásokat, ha kevés olyan munkatársuk van, akik modern üzleti, szervezési és pénzügyi alapismeretekkel bírnak, vagy legalább elküldhetők ilyen továbbképzésekre és idegen nyelven is tárgyalóképesek (Varga 2005). A fiatalok is igénylik a képzést, az adatok szerint 20 városban 2015-2019 között meghaladta az 50 főt az üzleti alapszakokra felvettek száma. Ez azt is jelenti, hogy sok városban az oktatói kapacitás és az infrastrukturális háttér is adott a tömegesedő üzleti képzéshez, mégha az oktatói színvonal és egyéb feltételek igen eltérőek vagy néha hiányosak is.

(e) *Alkalmas-e a jelenlegi felsőoktatási rendszer a kevésbé fejlett térségek felzárkóztatására?*

Nemzetközi tapasztalatok alapján a kevésbé fejlett térségek fejlődésének felgyorsításához a helyi felsőoktatás szükséges, de nem elégséges feltétel. Nyilván nem érdemes és nem is lehet fenntartani mindegyik településen felsőoktatási intézményt, Magyarországon jó kompromisszumnak tűnik a *nagyvárosi településegüttesek*, másképpen *városrégiók* kiemelése, amelyekben a lakosság kb. 55%-a él és ahol jelenleg is az alap- és mesterképzésre járók 97%-a tanul (7. melléklet). Magyarországon 22 ilyen városrégió van, a központi városról

¹⁹ Forrás: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14001.pdf>

lett elnevezve (a fővárosihoz tartozik Gödöllő), 21-ben jelenleg is van üzleti jellegű felsőoktatási szakképzés és alapképzés (egyedül Salgótarjánban nincs). Ezek a városrégiók lokális térségek, amelyeken belül úgy lehet munkahelyet változtatni, hogy közben nem kell lakást cserélni (Lengyel (2010)). Azaz egy munkavállalónak átlagosan annyi időbe kerül a képzőhelyre eljutni, mint a munkahelyére, így a munkavállalóknak is kevésbé megterhelők a részidős képzések. Az érettségit követően egy fiatal pedig a szülői házból járhat tanulni, mint középiskolás korában, ami jelentősen olcsóbbá teszi a továbbtanulását. Ezek a városrégiók már elég nagyok, hogy valamilyen szintű felsőoktatásnak helyet adjanak, többségük megyeszékhely, ahol az intézmények és vállalati székhelyek is sűrűsödnek és a lakosság képzettsége is magasabb.

De az elmúlt évek tapasztalatai arra is rámutattak, hogy ehhez *helyi székhelyű intézmény* kell, amelynek vezetői, vezető oktatói ott élnek és beágyazódtak a helyi társadalmi és gazdasági elitbe, mivel a kihelyezett tagozatok fennmaradása kétséges. Erre utal pl. a Szolnoki Főiskola (SZF) esete (Szolnokon régóta sikeresen működött két fővárosi gazdasági főiskola tagozata, amelyek egyesüléséből jött létre az SZF 1993-ban), ahová 2006-2011 között évente még mintegy 700 főt vettek fel üzleti alapképzésre (40%-ot nappalira, lásd 2. *melléklet*), de a képzés leépült és 2016-ban beolvadt a Kecskeméti Főiskolába, ekkor alakult meg a Pallasz Athéné Egyetem (ma Neumann János Egyetem, NJE), és a Szolnokon akkreditált üzleti alapszakok is átkerültek Kecskemétre. De 2019-ben a szolnoki képzőhelyet megkapta a Debreceni Egyetem (DE) és 2020-ban már csak levelező képzésre vettek fel hallgatókat (33 főt), nappali képzésre nem került senki. Hasonlóan leépült a felsőoktatás Salgótarjánban (a BGE kihelyezett tagozata volt 2013-ig), ahol a 2000-es évek elején még kb. ezer hallgató tanult. De említhetjük Békéscsabát is, ahol 2008-ban a Tessedik Sámuel Főiskolára még 1144 hallgatót vettek fel (közte 267 főt üzleti alapszakra), 2009-től a SZIE-éhez került, majd többszöri átszervezést követően 2018-tól a Gál Ferenc Egyetem része lett, 2020-ban 31 hallgatót vettek a békéscsabai Gazdasági Karon üzleti alapképzésre (köztük 14 főt nappali tagozaton két alapszakra). De a METU által 2011-ben elindított hódmezővásárhelyi képzés is megszűnt, 2021-ben már nem hirdettek felvételit, utoljára 2018-ban vettek fel 7 hallgatót, miközben az induláskor még 69 főt nappali tagozaton üzleti alapszakokra (köztük 50 főt állami finanszírozásra). Jelenleg a 22 városrégió közül 15-ben van felsőoktatási intézménynek székhelye, a legkevésbé fejlett megyék városrégióinak egy részében nincs (Nógrád, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok).

Megjegyzem, hogy a szolnoki képzést „kivéreztető”²⁰ kecskeméti gazdaságtudományi kar úgy jött létre 2016-ban, hogy a Magyar Nemzeti Bank által létrehozott alapítványok jelentős támogatást nyújtottak (az információk²¹ szerint az új kampusz felépítése legalább 15 Mrd Ft-ba kerül). Kecskeméten nappali tagozaton a közgazdasági alapképzésre 2020-ban 128 fő került (lásd 2. *melléklet*), nappalis mesterképzésre senkit nem vettek fel (csak levelező tagozaton indult MBA-szak), holott MNB-ösztöndíjat²² is kapnak a hallgatók (az esetleges állami ösztöndíjakon felül), a kiemelt ösztöndíj 150 eFt/félév, az alap ösztöndíj 120 eFt/félév. Fontosnak tartom, hogy Kecskeméten, mint városrégióban legyen üzleti alapképzés, de ezt nem egy meglévő infrastruktúrával és oktatói gárdával bíró másik intézmény megszüntetésével

²⁰ A Szolnoki Főiskolán korábban több milliárd Ft-ba kerülő PPP beruházás is lezajlott, amit az állami költségvetés kiváltott az egyesülést követően.

²¹ Forrás: <https://magyarepitok.hu/leraktak-leendo-egyetemi-kozpont-alapkovet-kecskemeten>

²² A feltételeket lásd: <https://gtk.uni-neumann.hu/gtk-eco-osztondij>

kellett volna elérni. Ráadásul a jelentős nagyságú közpénzből felépülő és fenntartott, többlet ösztöndíjakat ígérő gazdaságtudományi kampusz nem igazán vonzza a hallgatókat.

Megfogalmazódott a *”Fokozatváltás a felsőoktatásban”* stratégiában is a *felsőoktatás harmadik missziója* (53. o.): „mind a tudáshoz való közösségi hozzáférés biztosítása (az alaptevékenységéből származó szellemi értékek közösségi célú megismertetése), mind a helyi gazdasági fejlődéshez, társadalmi innovációhoz való hozzájárulás”. De a harmadik misszió sikerességéhez elengedhetetlen a helyben székhellyel és döntési kompetenciákkal bíró vezetéssel rendelkező felsőoktatási intézmény, a kihelyezett tagozatok erre nem alkalmasak. Szintén lehetővé vált *„közösségi felsőoktatási képzési központ”* létrehozása a hátrányos helyzetű régiók versenyhelyzetének javítása érdekében (az Nftv hatályos változatában, értelmezések 23a). Ez lényegében a korábbi kihelyezett tagozatoknak megfelelő szerveződés, amire több kisváros komoly erőfeszítést tesz és politikai befolyását is felhasználja (pl. Hatvan, Kisvárda), de csekély eredménnyel.

Véleményem szerint mindegyik városrégióban működnie kellene helyi székhelyű felsőoktatási intézménynek, ahol a vidéki társas vállalkozások térben is tömörülnek, hogy a munkaerő utánpótlásukat meg tudják oldani. Enélkül ezeknek a térségeknek a fejlődése lassú lesz, egyúttal visszahúzzák az ország gazdasági növekedését is (Lengyel-Varga 2018). Nem egyetlen létesítésében kell gondolkodni, hanem a középiskola és a főiskola közötti intézmények megalapításában, amelyekre több külföldi példa hozható fel, pl. az említett közösségi főiskola (Keczer 2020). Ennek a *főiskolának* a lényege az *felsőoktatási szakképzés és néhány általános alapképzés* összehangolása, amelynek során a gyenge középiskolákból érkezők felzárkóztatása, intenzív nyelvvoktatása, informatikai és kommunikációs készségeinek erősítése stb. áll a középpontban, nemcsak munkavállalásra történő felkészítésük, hanem továbbtanulásra is. Annak kellene az egyik fő célnak lennie, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok is felzárkózhassanak, megszerezzék azokat a készségeket, amelyekre szükségük lesz az életükben várhatóan többször előforduló átképzéshez. A helyi elit el tudja küldeni a gyereket a fővárosba vagy külföldre tanulni, de a kevésbé tehetős családok többségének erre nincs pénze.

Az is lényeges, hogy a helyi munkaerőpiac távlati igényeihez, át- és továbbképzési elvárásaihoz kellene igazítani a helyi főiskolának a képzési kínálatát (Kozma 2016). Amíg a Kereskedelmi és Iparkamara országos vezetése aktív a felsőoktatási politika alakításában, addig a megyei szervezetek ritkán nyilvánulnak meg a helyi felsőoktatásról. A megyei iparkamarák vezetésében ülők főleg a nagyobb helyi cégeket képviselik, amelyek rövid távú költségelőnyökre törekedve inkább a szakmunkásképzést preferálják, emiatt főleg a gyenge érdekképviseléssel bíró kis- és középvállalkozásoknak fontos a helyi felsőoktatás megerősítése. A térség szempontjából az is lényeges, hogy a felsőoktatásból kikerülők nagyobb arányban alapítanak új cégeket és erősítik a helyi vállalkozókészséget minták nyújtásával, a tudásátzivárgás (knowledge spillover) javításával. Néhány általános jellegű és népszerű alapszakot célszerű mindegyik városrégióban megszervezni, pl. a gazdálkodási és menedzsmentet, amit jelenleg is 29 városban oktatnak, azaz sok helyen adottak már most is a képzési feltételek.

6. Összefoglalás

A rohamosan átalakuló gazdasági-társadalmi feltételek (pl. a digitalizáció, Ipar 4.0) hatására szinte mindegyik országban törekszenek a felsőoktatás átalakítására, hogy megfeleljenek az új kihívásoknak. Várhatóan a most iskolába kerülő gyerekek többsége olyan szakmákban fog majd dolgozni, amelyeket ma még nem is ismerünk, ezért az oktatás, közte a felsőoktatás felelőssége óriási. Tanulmányunkban kitértünk a közgazdasági alap- és mesterképzések néhány alapvető problémájára, amelyekhez kulcskérdéseket is megfogalmaztunk. Ezekre is támaszkodva az alábbi összegző megjegyzéseket tartjuk fontosnak:

1. A *hazai felsőoktatási kapacitás* gyorsan kibővült a 2000-es évek elejére, rengeteg problémával és hiányossággal, de képes volt a hallgatók tömegeit oktatni, viszonylag sok városban. Ez a kapacitás napjainkra részben leépült, a felvett hallgatók száma mérséklődött. Ez a csökkenés a nappali tagozaton részben érthető a demográfiai hullám miatt, nagyon kevesen tanulnak viszont levelező képzésben munka mellett, mivel a képzések költségesek és az utóbbi időben főleg csak a nagyvárosokban érhetőek el. Az EU tagállamai között Magyarország az utolsók között szerepel a felsőoktatásban tanulók, a diplomások és a felnőttek továbbtanulási arányát tekintve, ami veszélyezteti az ország jövőbeli versenyképességét. Az ország a közepes fejlettség csapdájában ragad, ha a felsőoktatásban résztvevők arányát nem tudja növelni.

2. A *hazai felsőoktatás mindvégig alulfinanszírozott* volt, a hallgatói létszám bővülésekor az állami ösztöndíjas helyekre felvett hallgatók után csak a működési támogatást utalták át a következő évben. Az új képzőhelyek a szükséges terem-, iroda- és eszközfejlesztéseket saját forrásból fedezték (ezek az épületek, eszközök nyilván állami tulajdonba kerültek), csak néhány intézmény kapott egyedi elbírálás alapján fejlesztési támogatást. Egyenlőtlen versenyhelyzet alakult ki az újonnan létrejött és a régebb óta működő, infrastruktúrával rendelkező intézmények között, utóbbiak a saját bevételek nagyobb részét tudták az oktatói feltételek javítására felhasználni. Az új képzőhelyek önköltséges képzések sorát indították és a hallgatókat minél tovább „benntartották”, néha a minőségi képzés rovására, továbbá PPP-konstrukcióban hoztak létre kollégiumokat és oktatási épületeket. A szűkös források a költségek csökkentésére kényszerítették az intézményeket, így a szaknyelvi oktatás, a kiscsoportos szemináriumok, a felzárkóztatás, a tehetséggondozás, a sportolási és művelődési lehetőségek stb. háttérbe szorultak, de az alacsony bérek miatt az oktatói utánpótlás is egyre belterjesebbé vált. Az is feszültséget okozott sok helyen, hogy a közgazdasági karok, intézetek jelentős egyéb bevételt tudtak elérni a fizetős képzésekkel, de ezeket a forrásokat az intézmények vezetése átcsoportosította, keresztfinanszírozva az erős érdekképviseléssel bíró veszteséges képzéseket, ezáltal viszont az üzleti képzések fejlődésének a lehetőségei is beszűkültek, több szakegyetem és főiskola üzleti képzésének visszaesése erre vezethető vissza. De a keresztfinanszírozás a közgazdaságtani és az üzleti képzést végző karok között is előfordulhat, az utóbbiak támogatták az előbbieket pl. a Corvinuson (Palánkai et al. 2014).

3. A közgazdasági képzéseknél *erőteljes intézményi és területi koncentráció* figyelhető meg, néhány egyetemen, illetve a fővárosban és a regionális központokban. Ez a koncentráció elsősorban a felsőoktatásra szánt költségvetési források csökkenésének következménye, ezáltal felerősödött a verseny az intézmények között, aminek eredménye részben az intézmények elismertségétől, részben lobby-erejétől és kapcsolati tőkéjétől függ. Ennek a versenynek a társadalomra és gazdaságra vonatkozó hosszabb távú káros hatásait

idejében felismerték és határozatok születtek a mérséklésükre. Pl. „A Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióról” szóló 2014-es országgyűlési határozat, vagy a 2016-ban közreadott *”Fokozatváltás a felsőoktatásban”* középtávú szakpolitikai stratégia. De ezek a határozatok felemásan lettek végrehajtva, az intézményi és területi koncentráció felerősödött, úgy tűnik, hogy a rövid távú intézményi és egyéb részérdekek eltérítették a döntéshozói szándékot. A lakosság egyre nagyobb rétege szorul ki a felsőoktatásból, a kevésbé tehetséges családoknak a megyén belüli, lokális térségben elérhető felsőoktatási intézmények nyújthatnának lehetőséget a továbbtanulásra, a felnőttek át- és továbbképzésére. A székhely szerinti területi koncentráció együttjár a székhelyen kívüli képzőhelyek elterjedésével, üzleti képzést 19 ilyen képzőhelyen hirdetnek.

4. A közgazdasági képzéseknél a bolognai szakstruktúra elsősorban a korábbi vezető intézmények kari és tanszéki érdekei szerint jött létre és napjainkig konzerválódott, nem reagált a megváltozott igényekre. Szükség lenne a felsőoktatási szakképzés, alapképzés és mesterképzés rendszerszintű újragondolására. Az üzleti alapképzést generális képzésnek kellene tekinteni, a módszertani és közgazdaságtani alapok megerősítésére van szükség, a szakismeretek pedig specializációként legyenek választhatók. A mesterképzés viszont lehessen specializált, a munkaerőpiaci kereslethez rugalmasan illeszkedő, a szakirányú továbbképzésekhez hasonlóan változatos szakokat indíthatnának azok az egyetemek, ahol a minőségi képzés feltételei adottak (pl. doktori képzést is végeznek).

5. Az üzleti alapképzés tömegképzéssé vált, az érettségizettek kevésbé felkészült rétegei is bekerülnek önköltséges szakokra, a felsőoktatási szakképzésre és alapképzésre felvettek 30%-a az üzleti képzést választja. A felsőoktatási szakképzésre és a javasolt generális üzleti alapképzésre közszolgáltatásként tekintve széles körű elérhetőségüket támogatni kellene, mindegyik városrégióban az ottani székhelyű intézményeket meg kellene erősíteni, mint a területfejlesztés egyik eszközét. A közgazdaságtani alap- és mesterképzésben, továbbá az üzleti mesterképzésben véleményem szerint az intézmények piaci jellegű vetélkedése elfogadható, a hallgatók koncentrációja kevésbé hátrányos.

A címben is jelzett fenntartóváltás hatásai szerintem még nem értékelhetők, de a korábbi folyamatok fényében nehéz bizakodónak lenni. Nem vagyok oktatáspolitikai szakértő, de szerintem az elmúlt három évtizedben nem beszélhetünk átgondolt felsőoktatási politikáról, különböző javaslatok születtek ugyan az érzékelt problémák kezelésére, de ezek nem álltak össze rendszerré, a részeredmények sokszor kioltották egymást. Az intézmények pedig sodródtak az eseményekkel, stratégiai tervezés helyett alkalmi lobbizással próbáltak talpon maradni, túlélni. A felsőoktatás gesztációs időszaka 10-15 év, ilyen időtávban kellene egy széles körű társadalmi konszenzuson alapuló jövőképet kialakítani az oktatási rendszerünkről. Hasonlót ahhoz, mint amit Klebelsberg Kunó alkotott a maga korában...

Felhasznált irodalom

- Barakonyi K. (2009): A business schoolok szerepváltozásai. *Vezetéstudomány*, 1., pp. 2-15.
- Chikán A. (2014): Hidak a közgazdaságtan és gazdálkodástan között: a vállalatelméletek. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 914-917.
- Csaba L. (2013): Kérdőjelek a közgazdaságtanban és oktatásában. *Közgazdasági Szemle*, 1. pp. 47-63.
- Demcsákné Ódor Zs. - Huszár P. (20210): *Lemorzsolódási vizsgálatok a felsőoktatásban*. Oktatási Hivatal, Budapest.
- Derényi A. – Temesi J. (szerk.) (2016): *A magyar felsőoktatás 1988 és 2014 között*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.
- Fekete D. – Rechnitzer J. (2019): *Együtt nagyok. Város és vállalat 25 éve*. Dialóg Campus, Budapest.
- Gál Z. (2016): Egyetem és a város. *Educatio*, 2., pp. 220-233.
- Hrubos I. (2019): Az európai felsőoktatási térség létrehozása mint az európai unió felsőoktatáspolitikájának központi eleme. *Educatio*, 1., pp. 75-90.
- Jancsó T. – Szalkai G. (2017): A magyarországi felsőoktatási vonzáskörzetek jellemzői, az intézmények elérhetősége és a középiskolák szerepe a jelentkezésekben. *Földrajzi Közlemények*, 4., pp. 370-385.
- Kánnai Z. – Pintér M. – Tasnádi A. (2010): Matematikaoktatás a bolognai típusú gazdasági képzésekben. *Közgazdasági Szemle*, 3., pp. 261-277.
- Keczer G. (2020): Felsőoktatás-irányítási és egyetemi kormányzási trendek Európában. *Educatio*, 1., pp. 48-63.
- Kornai J. (2011): Kapcsolatom a „Közgázzal”: a múlt, a jelen és a jövő. *Köz-Gazdaság*, 3., pp. 5-10.
- Kornai J. (2019): A gondolat erejével? *Közgazdasági Szemle*, 2., pp. 117-133.
- Kovács P. – Görög V. (2019): Egyetemek hallgatói megtartóképessége. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 24-29.
- Kovács G. – Temesi J. (szerk.) (2018): *A magyar felsőoktatás egy évtizede, 2008-2017*. BCE Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Budapest.
- Kozma T. (2016): A tanulás térformáló ereje. *Educatio*, 2., pp. 161-169.
- KSH (2018): *Képzési területek egységes osztályozási rendszere*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- Kuráth M. – Sipos N. (2019): A hazai felsőoktatási jelentkezési döntések változása. A regionális hatás. *Tér és Társadalom*, 1., pp. 173-184.
- Lengyel B. (2012): *Tudásalapú regionális fejlődés*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. (2010): *Regionális gazdaságfejlesztés. Versenyképesség, klaszterek és alulról-szerveződő stratégiák*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. (2015): Vágyak és realitások közt vergődve: A közgazdasági doktori képzésekről. *Közgazdasági Szemle*, 7-8., pp. 819-834. o
- Lengyel I. – Varga A. (2018): A magyar gazdasági növekedés térbeli korlátai – helyzetkép és alapvető dilemmák. *Közgazdasági Szemle*, 5., pp. 499-524.
- Marinovich E. (2005): A gazdasági felsőoktatás dilemmái. *Polgári Szemle*, 1. évf., 1. szám, pp. 23-34.
- OECD (2020): *Education at a glance*. OECD, Paris.
- Palánkai T. – Simai M. - Szentés T. (2014): A világgazdaságtan helye a Corvinuson. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 55-59.
- Papanek G. – Fajd P. – Pintér F. – Sáfian K. – Tóth N. (2018): A gazdasági tudnivalók oktatása Magyarországon. *Köz-Gazdaság*, 4., pp. 228-243.
- Pavlik L. (2017): Verseny és controlling a közszféra egy fontos szegmensében, a felsőoktatásban. *Pénzügyi Szemle*, 1., pp. 48-70.
- Polónyi I. (2019a): Hallgatói rekrutáció, képzési szerkezet és munkaerő-piaci illeszkedés a vidéki tudományegyetemen. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 30-45.
- Polónyi I. (2019b): Anomáliák a felsőoktatás-finanszírozásban. *Iskolakultúra*. 6., pp. 88-95.
- Polónyi I. – Kozma T. (2020): A magyar felsőoktatás fejlődése a rendszerváltás után. *Magyar Tudomány*, 4., pp. 502-512.
- Rechnitzer J. (2016): *A területi tőke a városfejlődésben. A Győr-kód*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs.

- Sándorné Kriszt É. (2019): A gazdaságtudományi képzések fejlesztési lehetőségeiről a magyar felsőoktatásban. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 6-15.
- Sasvári P. - Bakacsi Gy. - Urbanovics A. (2021): Az egyetemi előmenetel és a publikációs teljesítmény kapcsolata. *Magyar Tudomány*, 6., pp. 806-822.
- Schepp Z. (2019): A Pécsi Tudományegyetem gazdaságtudományi képzéseinek helyzetéről és fejlesztési lehetőségeiről. *Köz-Gazdaság*, 1., pp. 16-23.
- Schepp Z. – Szabó Z. (2008): *Felsőoktatás-politika és állami finanszírozás: a 2007. évi felvételi tanulságai a gazdaságtudományi alapképzésben*. Műhelytanulmányok 2008/3., PTE Közgazdaságtudományi Kar, Pécs.
- Szelényi I. (2015): Jegyzetek az amerikai felsőoktatásról és a bolognai rendszerről. *Századvég*, 3., pp. 5-30.
- Szentes T. (2007): A közgazdaságtan oktatásáról. *Köz-Gazdaság*, 2., pp. 141-170.
- Takács S. - Németh M. - Juhászné Klér A. - Toarniczky A. (2017): Az egyetem melletti munkavégzés segítő és gátló tényezői diákszemmel - kérdőíves felmérés a BCE, BGE és BME mesterszakos hallgatói körében. *Vezetéstudomány*, 3., pp. 39-55.
- Teperics K. – Dorogi Z. (2014): Az egyetemek gazdasági és regionális hatásai. *Educatio*, 3., pp. 451-461.
- Török Á. (2014): A tanítvány túlnő a mesteren? A közgazdaság-tudomány és gazdálkodástudomány változó kapcsolatrendszeréről. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 906-908.
- Török Á. – Nagy A. M. (2021): A „nagy ugrás” a felsőoktatásban – Kína a nemzetközi verseny élmezőnyében? *Közgazdasági Szemle*, 4., pp. 375-398.
- Varga A. (2005): Regionális innovációs politika: amerikai tapasztalatok és magyarországi lehetőségek. *Magyar Tudomány*, 7., pp. 857-868.
- Veres P. (2015): Három fejezet a hazai felsőoktatás 25 éves történetéből. *Köz-Gazdaság*, 3. pp. 215-227.
- Vörös J. (2014): A köz- és vállalatgazdaságtan alapját alkotó néhány kategória. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 918-922.
- Zalai E. (2014): Közgazdaság-tudomány és gazdálkodástudomány. *Magyar Tudomány*, 8., pp. 902-905.

Magyarország államilag elismert felsőoktatási intézményei, ahol gazdaságtudományi képzések indulhatnak

(dőltten jelölve a székhelyen kívüli gazdaságtudományi képzőhelyeket)

Rövidítés	Intézmények	Székhelye	Székhelyen kívüli képzőhelyek*
I. Állami egyetemek			
BMGE	Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	Budapest	Hatvan, Zalaegerszeg
DE	Debreceni Egyetem	Debrecen	Hajdúböszörmény, <i>Kisvárd</i> a, Nyírbátor, Nyíregyháza, <i>Szolnok</i>
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem	Budapest	<i>Szombathely</i>
KE**	Kaposvári Egyetem	Kaposvár	
NKE	Nemzeti Közszolgálati Egyetem	Budapest	Baja
OE	Óbudai Egyetem	Budapest	Székesfehérvár, Salgótarján, Kaposvár, Nyírbátor
PE	Pannon Egyetem	Veszprém	Kőszeg, <i>Zalaegerszeg</i> , <i>Nagykanizsa</i>
PTE	Pécsi Tudományegyetem	Pécs	Kaposvár, Szekszárd, Szombathely, Zalaegerszeg
SZTE	Szegedi Tudományegyetem	Szeged	Orosháza, Hódmezővásárhely
SZIE**	Szent István Egyetem	Gödöllő	Szarvas, <i>Gyöngyös</i> , <i>Kisvárd</i> a, Nyírbátor, <i>Keszthely</i> , <i>Budapest</i>
II. Nem állami egyetemek			
ANNYE	Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem	Budapest	
BCE	Budapesti Corvinus Egyetem	Budapest	<i>Székesfehérvár</i>
KRE	Károli Gáspár Református Egyetem	Budapest	Kecskemét, Nagykőrös
KEE	Közép-európai Egyetem	Budapest	
ME	Miskolci Egyetem	Miskolc	Ózd, Sátoraljaújhely
SOE	Soproni Egyetem	Sopron	Tata
SZE	Széchenyi István Egyetem	Győr	Mosonmagyaróvár
III. Állami alkalmazott tudományok egyetemei			
BGE	Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	<i>Hatvan</i>
DUE	Dunaújvárosi Egyetem	Dunaújváros	
EKE	Eszterházy Károly Egyetem	Eger	<i>Sárospatak</i> , Jászberény
NYE	Nyíregyházi Egyetem	Nyíregyháza	
IV. Nem állami alkalmazott tudományok egyetemei			
METU	Budapesti Metropolitan Egyetem	Budapest	
EDUTUS	EduTus Egyetem	Tatabánya	<i>Tata</i> , <i>Balatonfüred</i> , <i>Budapest</i>
GFE	Gál Ferenc Egyetem	Szeged	<i>Békéscsaba</i> , Gyula, Szarvas, <i>Budapest</i>
KJE	Kodolányi János Egyetem	Orosháza	<i>Székesfehérvár</i> , <i>Budapest</i>
MILTON	Milton Friedman Egyetem	Budapest	
NJE	Neumann János Egyetem	Kecskemét	

V. Állami főiskola			
EJF	Eötvös József Főiskola	Baja	
VI. Nem állami főiskolák			
GDF	Gábor Dénes Főiskola	Budapest	<i>Siófok</i>
IBS	IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	Budapest	
TPF	Tomori Pál Főiskola	Budapest	<i>Kecskemét</i>
WSUF	Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	Budapest	

Forrás: Felvi 2020. december 28-ától hatályos, egységes szerkezetű felvételi tájékoztatója

Megjegyzés: * a székhelyen kívüli képzőhelyeknél dőlten szerepelnek azok a városok, ahol gazdaságtudományi képzések is folynak; ** 2021. február 1-től Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (székhelye: Gödöllő), amely a Szent István Egyetem, a Kaposvári Egyetem, az Eszterházy Károly Egyetem Gyöngyösi Károly Róbert Campusa és a Pannon Egyetem Georgikon Kara összeolvadásából jött létre.

Gazdaságtudományi alapképzésbe felvett hallgatók éves átlagos létszáma, zárójelben a nappali tagozatosoké, fő (feltüntetve a 2015 végéig önálló intézményeket is)

Intézmények	2006-11	2012	2013-17	2018	2019	2020
ÁVF	633 (302)	213 (123)	72 (35)	-	-	-
BCE	1264 (1030)	1427 (1213)	1538 (1259)	1695 (1391)	1783 (1432)	1508 (1356)
BGE	3933 (2833)	3358 (2600)	3264 (2558)	3472 (2768)	3932 (3037)	3482 (2727)
BMGE	451 (451)	316 (316)	487 (487)	383 (383)	482 (482)	605 (605)
DE	688 (506)	584 (471)	517 (383)	601 (440)	711 (488)	682 (514)
DUE	126 (68)	43 (16)	44 (13)	49 (16)	78 (27)	29 (14)
EDUTUS	752 (406)	396 (232)	163 (82)	147 (81)	134 (62)	77 (50)
EJF	52 (28)	13 (5)	13 (4)	15 (6)	24 (10)	19 (8)
EKE	211 (115)	122 (78)	114 (64)	175 (82)	355 (143)	126 (84)
ELTE	35 (35)	45 (45)	38 (34)	457 (419)	802 (757)	819 (788)
GDF	50 (7)	54 (20)	65 (32)	41 (8)	82 (10)	33 (0)
GFE	-	-	-	7 (2)	55 (29)	31 (14)
IBS	102 (102)	87 (87)	64 (64)	33 (33)	61 (61)	47 (47)
KE	102 (53)	75 (40)	66 (31)	68 (25)	77 (32)	43 (23)
KJE	787 (406)	342 (143)	241 (71)	254 (60)	407 (112)	293 (91)
KRE	-	-	114 (51)	174 (75)	180 (67)	127 (72)
KRF	741 (314)	137 (59)	72 (27)	-	-	-
ME	514 (306)	310 (212)	277 (207)	328 (236)	404 (293)	292 (238)
METU	868 (576)	696 (496)	608 (394)	535 (318)	660 (371)	490 (302)
MILTON	381 (124)	165 (50)	182 (56)	168 (39)	125 (33)	91 (28)
NJE	-	-	52 (34)	246 (157)	341 (238)	128 (128)
NYE	375 (97)	108 (41)	93 (34)	103 (34)	161 (59)	72 (29)
OE	186 (146)	220 (156)	208 (144)	139 (90)	208 (158)	229 (177)
PE	869 (534)	468 (332)	350 (221)	369 (233)	406 (229)	250 (168)
PTE	588 (412)	454 (348)	384 (299)	413 (330)	580 (468)	458 (408)
SOE	518 (323)	360 (275)	212 (146)	142 (77)	158 (95)	65 (65)
SZE	402 (229)	288 (190)	350 (226)	398 (273)	502 (336)	424 (336)
SZF	716 (295)	319 (121)	93 (44)	-	-	-
SZIE	1004 (507)	501 (309)	436 (216)	414 (162)	432 (188)	129 (95)
SZTE	391 (258)	367 (276)	413 (311)	500 (356)	615 (401)	620 (547)
TPF	161 (50)	152 (40)	112 (26)	73 (18)	105 (16)	55 (11)
WSUF	139 (0)	218 (0)	146 (7)	98 (16)	105 (14)	51 (11)
Együtt	17041 (10509)	11838 (8294)	10787 (7558)	11497 (8128)	13965 (9648)	11275 (8936)
Felsőoktatási szakképzés*	-	-	4060 (3158)	4878 (4051)	5009 (4002)	4509 (3659)

Forrás: Felvi alapján saját számítás

Megjegyzés: * zárójelben az összes állami finanszírozásra felvett hallgató létszáma szerepel; a SZIE adataihoz vettük a Tessedik Sámuel Főiskolát (2009-ben odacsatolták); az EDUTUS adatainál megtalálható a Harsányi János Főiskola (2011-ben csatlakozott); a METU jogelődei, a Budapesti Kommunikációs Főiskola és a Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája 2009-ben egyesültek; az Általános Vállalkozási Főiskola (ÁVF) 2015-ben csatlakozott az IBS-hez; a Szolnoki Főiskola (SZF) 2016-ban csatlakozott a Kecskeméti levő, többször nevet váltó főiskolához, majd onnan 2019-ben átkerült a DE-hez; a Károly Róbert Főiskola (KRF) 2016 nyarán az Eszterházy Károly Egyetemhez (EKE) került.

**Gazdaságtudományi alapszakokra 2020-ban felvett nappali tagozatos hallgatók száma,
fő**

Intézmények	Emberi erőforrások	Gazdálkodási és menedzsment	Kereskedelem és marketing	Nemzetközi gazdálkodás	Pénzügy és számvitel	Turizmus-vendéglátás	Összes
BCE*	71	570	119	186	204	96	1356
BGE	182	544	593	396	362	650	2727
BMGE	-	328	-	200	77	-	605
DE	-	128	105	93	97	91	514
DUE	-	14	-	-	-	-	14
EDUTUS	-	12	21	-	-	17	50
EJF	-	8	-	-	-	-	8
EKE	12	32	-	-	16	24	84
ELTE	-	207	205	267	98	11	788
GFE	-	7	-	-	7	-	14
IBS	-	47	-	-	-	-	47
KE	-	-	10	-	13	-	23
KJE	19	23	-	-	-	49	91
KRE	46	26	-	-	-	-	72
ME	23	72	53	30	34	26	238
METU	49	75	78	18	11	71	302
MILTON	8	11	-	9	-	-	28
NJE	-	62	26	18	22	-	128
NYE	-	29	-	-	-	-	29
OE	-	98	79	-	-	-	177
PE	23	45	34	10	28	28	168
PTE	-	169	107	-	76	56	408
SOE	-	16	10	6	16	17	65
SZE	-	176	97	-	-	63	336
SZIE	-	23	28	-	-	44	95
SZTE	-	157	145	-	141	104	547
TPF	-	8	-	1	2	-	11
WSUF	2	4	5	-	-	-	11
Együtt*	435	2891	1715	1234	1204	1347	8936

Forrás: Felvi alapján saját számítás

Megjegyzés: * a BCE adatában szerepel az alkalmazott közgazdaságtan alapszakokra felvett 110 fő.

A nappali tagozatos gazdálkodási és menedzsment alapszak felvételi információi

	Magyar nyelven			Angol nyelven		
	állami, irányszám	önköltséges, irányszám	önköltség, e.Ft/félév	állami, irányszám	önköltséges, irányszám	önköltség, e.Ft/félév
BCE (Bp)	5 < 200	5 < 200	450	20 < 100	5 < 50	760
BCE (Szfehérvár)	5 < 25	5 < 200	405	-	-	-
BGE	30 < 415	30 < 415	295	30 < 80	30 < 80	295
METU	-	1 < 150	320	-	1 < 20	320
BMGE	15 < 250	15 < 250	300	-	-	-
DE	20 < 94	20 < 94	210	-	-	-
DUE	5 < 40	5 < 40	195	-	-	-
EDUTUS (Tatab.)	-	10 < 50	210	-	-	-
EDUTUS (Bp)		10 < 50	230		6 < 20	320
EKE	10 < 40	10 < 40	220	10 < 20	10 < 20	220
EJF	5 < 20	5 < 20	180	-	-	-
ELTE (Bp)	20 < 280	20 < 280	350	-	-	-
ELTE (Szombat.)	15 < 50	15 < 50	170	-	-	-
GDF (Bp)	-	10 < 108	260	-	10 < 50	750
GDF (Siófok)	-	10 < 18	260	-	-	-
GFE	5 < 20	5 < 20	190	10 < 20	10 < 20	570
IBS	-	16 < 50	400	-	-	-
KJE (Orosháza)	-	5 < 15	275	-	-	-
KJE (Bp)	-	1 < 50	275	-	1 < 10	350
KJE (Szfehérvár)	-	1 < 40	275	-	-	-
KRE	15 < 50	15 < 50	230	-	-	-
MILTON	15 < 50	15 < 50	240	-	-	-
ME	5 < 65	5 < 65	200	-	-	-
NJE	15 < 150	15 < 150	240	-	-	-
NYE	5 < 50	5 < 50	180	-	-	-
OE	-	25 < 75	245	-	-	-
PE (Veszprém)	5 < 50	5 < 50	250	5 < 10	5 < 10	300
PE (Zalaegerszeg)	20 < 70	20 < 70	225	-	-	-
PTE	30 < 120	30 < 120	325	20 < 50	20 < 50	350
SOE	10 < 40	10 < 40	170	-	-	-
SZTE	15 < 120	15 < 120	200	5 < 20	5 < 20	250
SZIE (Bp)	20 < 30	20 < 30	270	5 < 10	-	-
SZIE (Gödöllő)	20 < 40	20 < 40	270	15 < 30	5 < 10	350
SZIE (Gyöngyös)	20 < 25	20 < 25	350	-	20 < 25	350
SZIE (Kaposvár)	20 < 25	20 < 25	270	-	-	-
SZE	15 < 130	15 < 130	300	-	15 < 30	350
TPF (Kecskemét)	-	1 < 45	225	-	-	-
TPF (Bp)	-	1 < 100	225	-	1 < 20	280
WSUF	-	1 < 40	234	-	-	-

Forrás: Felvi, a 2021. évi általános felvételi adataiból legyűjtve

Gazdaságtudományi mesterképzésbe felvett hallgatók éves átlagos létszáma, fő
(zárójelben a nappali tagozatosoké)

Intézmények	2010-13	2014-17	2018	2019	2020
ANNYE	10 (10)	11 (11)	6 (6)	7 (7)	11 (11)
ÁVF	47 (21)	47 (19)	0 (0)	-	-
BCE*	888 (863)	1017 (975)	1077 (1004)	1079 (999)	831 (774)
BGE	362 (109)	395 (65)	293 (6)	214 (14)	311 (27)
BMGE	411 (249)	511 (169)	244 (44)	261 (68)	249 (73)
DE	288 (162)	237 (118)	227 (83)	225 (106)	256 (104)
EDUTUS	30 (0)	9 (0)	11 (0)	9 (0)	7 (0)
EKE	0 (0)	10 (1)	31 (0)	37 (3)	39 (11)
ELTE	27 (27)	27 (27)	348 (99)	637 (216)	980 (431)
IBS	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (1)	-
KE	28 (26)	16 (11)	32 (26)	24 (22)	42 (37)
KEE	15 (15)	15 (15)	10 (10)	8 (8)	-
KJE	5 (1)	13 (4)	17 (8)	8 (2)	22 (5)
KRF	71 (26)	26 (2)	-	-	-
ME	223 (107)	182 (76)	191 (61)	147 (29)	142 (32)
METU	64 (5)	62 (5)	95 (9)	153 (13)	174 (25)
MILTON	14 (0)	10 (0)	8 (0)	-	-
NJE	0 (0)	2 (0)	70 (0)	59 (0)	75 (0)
NKE	-	-	88 (35)	32 (32)	58 (35)
OE	103 (19)	106 (31)	67 (18)	57 (18)	74 (28)
PE	242 (67)	143 (33)	103 (24)	107 (21)	105 (25)
PTE	344 (185)	212 (112)	137 (64)	155 (56)	180 (64)
SOE	145 (35)	76 (13)	36 (6)	34 (2)	22 (2)
SZE	200 (88)	201 (83)	160 (54)	185 (52)	207 (60)
SZIE	452 (82)	470 (54)	404 (31)	324 (27)	281 (16)
SZTE	190 (124)	120 (81)	91 (61)	95 (64)	122 (74)
Együtt	4157 (2218)	3916 (1903)	3745 (1649)	3858 (1760)	4188 (1834)

Forrás: Felvi alapján saját számítás

Megjegyzés: * a BCE adatában szerepelnek a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés osztatlan képzésre felvettek adatai is.

**Gazdaságtudományi mesterszakok nappali tagozatára felvett hallgatók száma 2020-ban,
fő**

	ELM	MK	MBA	NG	PZ	RKG	SP	SZ	TM	VF	VSZ	Együtt
ANNYE	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	6	11
BCE*	40	95	12	20	94	47	30	44	-	128	134	774
BGE	-	-	-	11	-	-	-	-	16	-	-	27
BMGE	-	-	-	-	8	34	-	-	-	-	31	73
DE	18	14	-	4	-	-	18	11	-	14	25	104
EKE	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	6	11
ELTE**	-	86	-	25	84	-	-	39	-	-	176	431
KE	-	-	-	-	29	8	-	-	-	-	-	37
KJE	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	5
ME	6	12	7	-	-	-	-	-	-	2	5	32
METU	-	10	7	-	-	-	-	-	5	-	3	25
OE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	-	28
PE	-	2	-	3	-	-	-	3	5	-	12	25
PTE	-	16	-	-	16	-	-	-	-	4	28	64
SOE	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2
SZE	34	3	-	3	-	-	-	-	-	-	20	60
SZIE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	16
SZTE	-	19	-	17	17	-	-	-	-	21	-	74
Együtt***	98	257	26	89	248	89	48	97	30	204	462	1834

Forrás: Felvi alapján saját számítás

Megjegyzés: rövidítések ELM - Ellátásilánc menedzsment; MK – Marketing; MBA-Master of Business Administration (MBA); NG - Nemzetközi gazdaság és gazdálkodás; PZ – Pénzügy; RKG - Regionális és környezeti gazdaságtan; SP – Sportközgazdász; SZ – Számvitel; TM - Turizmus-menedzsment; VF – Vállalkozásfejlesztés; VSZ - Vezetés és szervezés;

* a BCE együttes adatában szerepel a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzésre felvett 61 fő, a közgazdasági elemző mesterszakra felvett 39 fő, továbbá a közgazdálkodás és közpolitika mesterszakra felvett 30 fő; ** az ELTE együttes adatában szerepel a biztosítási és pénzügyi matematika mesterszakra felvett 21 hallgató; *** az NKE közgazdálkodás és közpolitika mesterszakának 35 hallgatójával együtt.

Városok és városrégiók főbb adatai, ahol gazdaságtudományi felsőoktatás folyik

Város, -régió	Lakónépesség, ezer fő, 2019		Hallgatók száma, alap- és mesterképzés, ezer fő		Gazdaságtudományi képzésbe felvettek száma, 2015-19 évek átlaga, fő*		
	város	város-régió	összes	nappalis	Foszk**	Alap	Mester
Baja	34,2	-	0,6	0,3	-	13	-
Békéscsaba	58,7	127,9	0,1	0,1	75	50	7
Budapest	1750,2	2630,2	130,8	103,2	1973	7453	2576
Debrecen	201,1	265,4	22,5	19,3	388	549	225
Dunaújváros	43,3	56,8	1,2	0,5	52	52	-
Eger	51,9	75,1	5,1	2,7	132	116	1
Gödöllő	32,1	-	4,0	2,7	99	140	58
Gyöngyös	28,9	-	0,7	0,3	127	97	34
Győr	133,9	243,3	10,7	6,7	289	403	185
Hatvan	20,0	-	0,0	0,0	13	-	-
Hódmezővásárhely	43,1	-	0,4	0,3	-	9	-
Kalocsa	15,1	-	0,0	0,0	1	6	-
Kaposvár	60,7	78,7	2,6	1,5	60	66	20
Kecskemét	110,4	132,7	3,1	1,9	5	120	24
Keszthely	19,2	-	0,7	0,6	31	23	-
Kisvárd	15,7	-	0,1	0,0	6	3	-
Miskolc	152,9	242,0	7,8	5,1	185	322	178
Nagykanizsa	46,0	58,6	0,1	0,1	28	12	3
Nyíregyháza	116,8	146,7	4,7	2,2	74	107	-
Orosháza	26,9	-	0,1	0,0	6	31	-
Pécs	141,8	177,8	16,4	13,5	261	429	179
Salgótarján	33,0	45,7	0,0	0,0	-	-	-
Sárospatak	11,4	-	0,5	0,1	14	-	-
Siófok	25,8	-	0,1	0,0	2	9	-
Sopron	63,1	80,4	2,2	1,5	100	138	49
Süme	6,0	-	0,0	0,0	-	1	-
Szarvas	15,4	-	0,6	0,2	6	-	-
Szeged	160,3	204,4	18,4	15,6	135	468	100
Székesfehérvár	96,5	166,0	1,1	0,8	5	118	26
Szekszárd	31,5	45,4	0,6	0,2	16	19	-
Szolnok	70,6	98,5	0,4	0,2	171	107	3
Szombathely	78,6	118,7	2,0	1,4	66	59	6
Tatabánya	66,1	86,1	0,3	0,1	26	55	-
Veszprém	59,1	82,7	3,8	2,7	238	316	112
Zalaegerszeg	56,7	84,1	0,9	0,7	60	114	10
Együtt	3844,1	5247,2	242,8	184,5	4648	11404	3795

Forrás: KSH 2019-es Területi Statisztikai Évkönyv 9.4.1. és 9.4.8. táblák alapján saját számítás.

Megjegyzés: * a képzés helyszíne szerint a városrégió központjában; ** Foszk - felsőoktatási szakképzés; az adatoknál nem jelennek meg a határon túli képzőhelyekre felvettek adatai.